

Suon muuttuvat maisemat – Linnunsuo muutoksessa

Linnunsuo. Kuva: Tomi Nokelainen

Tomi Nokelainen 175558

Itä-Suomen yliopisto

Yhteiskunta- ja kauppatieteiden tiedekunta

Historia- ja maantieteiden laitos

Maantieteen pro gradu -tutkielma

Toukokuu 2014

Tämän pro gradu -tutkielman tarkoituksena on tarkastella ihmisten kokemuksia suomalaisesta ja sen muuttumisesta ihmisen toiminnan myötä. Tutkielma keskittyy etenkin turvetuotannon vaikutuksiin suomalaisessa sekä soiden ennallistamiseen kosteikkohankkeiden avulla. Esimerkkialueena tutkimuksessa on Linnunsuo Pohjois-Karjalassa, Kontiolahden Selkien kylällä. Tutkielman aineistona on viisi teemahaastattelua, joista neljä tehtiin paikallisille asukkaille ja yksi turveyhtiö Vapo Oy:n edustajalle. Tutkielman teoreettinen viitekehys koostuu kulttuurisesta maisemamaantieteestä, ja aineiston analyysitapoina on käytetty sisällönanalyysiä ja narratiivista analyysiä.

Linnunsuon maisemaan on voimakkaasti vaikuttanut metsäojitus, turvetuotanto ja kosteikon rakentaminen. Linnunsuon kosteikko rakennettiin estämään happaman veden valumista viereiseen Jukajokeen, jossa todettiin kalakuolemia paikallisten kalastajien toimesta vuosina 2010 ja 2011. Tutkielman tuloksista voidaan todeta, että suomaisema koettiin yleisesti luonnontilaisena näkymänä, jota määrittää suolle tyypilliset piirteet, kuten suokasvillisuus. Maiseman lisäksi suolla oli suuri yhteisöllinen merkitys ihmisten elämässä ennen soiden taloudellista hyödyntämistä. Tämä ilmeni tutkimuksessa haastateltujen kertomina muistoina. Soiden valjastaminen metsätalouteen ja turvetuotantoon on vähentänyt soiden merkitystä ihmisten arkisessa elämässä, ja suomuistot ovat hävinneet. Paikallisilla ihmisillä oli erilaisia näkemyksiä turvetuotannosta. Toiset hyväksyivät turvetuotannon osaksi suomaisemaa, toiset olisivat nähneet suon mieluiten luonnontilaisena. Pahimpana turvetuotannon aiheuttamana uhkana nähtiin vaikutukset vesistöissä, ei niinkään itse suon tai maiseman pilaaminen. Kosteikkohankkeeseen suhtauduttiin pääosin positiivisesti. Linnunsuon ja Jukajoen tulevaisuus nähtiin valoisana, ja kunnostushankkeelle toivottiin vielä jatkoa.

Tekijä: Tomi Nokelainen

Opiskelijanumero: 175558

Tutkimuksen nimi: Suon muuttuvat maisemat – Linnunsuo muutoksessa

Tiedekunta/oppiaine: Yhteiskunta- ja kauppatieteiden tiedekunta/maantiede

Sivumäärä: 67

Aika: 13.5.2014

Työn laatu: Pro gradu -tutkielma

Avainsanat: maantiede, maisema, suo, kokemus, turvetuotanto, kosteikko

Sisällys

1. Johdanto.....	1
2. Soiden käyttö Suomessa	4
2.1. Soiden käytön historia	5
2.2. Soiden käytön vaikutukset	8
2.3. Soiden suojelu, tulevaisuus ja uudet käyttötavat.....	9
2.4. Suon kulttuurinen merkitys	11
3. Kulttuurimaantieteellinen maisema	13
3.1. Fenomenologis-hermeneuttinen tutkimusote	17
4. Suon maisemat.....	20
5. Linnunsuo – ympäristökonfliktin taustat ja paikallinen tieto	24
6. Aineisto.....	28
7. Analyysi.....	31
7.1. Analyysin eteneminen	31
7.1.1. Sisällönanalyysi	32
7.1.2. Narratiivinen analyysi	33
8. Tulokset	36
8.1. Kyläläisten kertomus.....	36
8.2. Turveyhtiön kertomus	46
8.3. Tutkijan kertomus	49
8.4. Suon ja suomalaisen kokeminen	51
9. Yhteenveto ja pohdinta	56
Lähteet.....	61
Liitteet	68

1. Johdanto

Tämä pro gradu -tutkielma tarkastelee ihmisten suhdetta suomalaisemaan ja maiseman muuttumiseen ihmisen toiminnan, etenkin turvetuotannon myötä. Esimerkkialueena tutkimuksessani on Linnunsuo Pohjois-Karjalassa, Kontiolahden Selkien kylällä, noin viisitoista kilometriä Joensuuun itään. Linnunsuon historiassa näkyvät ihmisen toiminnan jäljet aina metsäojituksesta turvetuotantoon ja ympäristöongelmien korjaamiseen. Tutkielma on kulttuurimaantieteellinen katsaus siihen, kuinka Linnunsuo on muuttunut luonnonoloiltaan ja kulttuuriselta merkitykseltään aikojen saatossa, ja kuinka nämä muutokset ovat vaikuttaneet paikallisten ihmisten ajatteluun ja elämään. Tutkimuksen päätarkoituksena on antaa kuva siitä, minkälaisia tunteita ja reaktioita luonnonvarojen käyttö ja siitä johtuva maiseman muutos aiheuttavat paikallisissa asukkaissa.

Tutkimusongelmana tässä työssä on, kuinka Linnunsuon maisema on muuttunut aikojen kuluessa, ja kuinka suon vaikutuspiiriin kuuluvat ihmiset kokevat muutoksen sekä muutokseen vaikuttaneet tekijät. Vastaan tutkimusongelmaan seuraavien tutkimuskysymyksien avulla:

- 1) Miten paikalliset ihmiset kokevat suon maisemana ja elettyinä paikkana?
- 2) Miten paikalliset asukkaat kokevat turvetuotannon aiheuttamat muutokset ja ympäristöongelmat?
- 3) Mitä paikalliset asukkaat ajattelevat kunnostushankkeesta ja Linnunsuon tulevaisuudesta?

Tutkimuskysymyksien lisäksi minulla on useita apukysymyksiä, jotka tukevat tutkimuskysymyksiä. Apukysymyksiä ovat esimerkiksi: Kuinka ihmiset ovat hyödyntäneet ja käyttäneet suota aikaisemmin, ja kuinka he hyödyntävät suota nykyään? Minkälaisia jännitteitä ja ristiriitoja eri toimijoiden (kyläläiset ja turveyhtiö) välillä mahdollisesti on, ja mistä ne johtuvat? Kuinka energiayhtiö Vapo Oy suhtautuu turvetuotantoon Linnunsuolla?

Linnunsuo on tällä hetkellä ajankohtainen ympäristön kunnostuskohde Pohjois-Karjalassa, ja se on saanut paljon julkisuutta mediassa. Linnunsuo on energiayhtiö Vapo Oy:n turvetuotantoaluetta, jonka yhdelle tuotantosektorille rakennettiin yhtiön toimesta vuonna 2012 Itä-Suomen suurin kosteikko (120 hehtaaria) estämään happamoituneen veden valumista suon vieressä kulkevaan Jukajokeen (Mustonen 2013a, 8). Syynä kosteikon rakentamiseen oli Jukajoen vesistön pilaantuminen ja joessa tapahtuneet kalakuolemat vuosina 2010 ja 2011 sekä näistä aiheutunut kyläyhteisön painostus turveyhtiötä kohtaan. Kyläläisten aloittama kunnostushanke sai laajan

mediahuomion ja lopulta myös viranomaiset puolelleen. (Mustonen 2014, 237–241.) Linnunsuon kosteikko on osa Jukajoen vesistösuojeluhanketta, joten tämän tutkimuksen on tarkoitus osaltaan tukea tätä kyläyhteisön aloittamaan projektia.

Tutkimusaineistona tutkimuksessa on syksyllä 2013 tehdyt teemahaastattelut, joista neljä on paikallisten asukkaiden haastatteluja ja yksi Vapon edustajan haastattelu. Haastattelujen tarkoitus oli tuoda esille paikallisten ihmisten kokemukset ja näkemykset Linnunsuon maiseman muuttumisesta. Ennakko-oletuksenani on, että ihmisten kertomuksissa tulevat esille suon neljä maisemakuvaa, jotka olen muodostanut soiden käytön yleisen historian perusteella. Suon maisemakuvat ovat luonnonmukainen suomalaisema ennen metsäojitusta, suon ojitus ja turvetuotanto 60-luvulta lähtien, ympäristöongelmat ja ennallistaminen kohti 2000-lukua tultaessa sekä suomalaisen tulevaisuus. Haastatteluiden runko oli myös laadittu tämän oletuksen mukaisesti.

Taustan tutkimukselleni luo soiden käytön historia ja Linnunsuon ympäristökonfliktin taustan tarkastelu. Keskeisenä käsitteenä tutkimuksessani on maisema, joten tutkimukseni teoria pohjautuu kulttuuriseen maisemamaantieteeseen. Tutkimuksessani on fenomenologis-hermeneuttinen tutkimusote: tutkimuskohteena ovat ihmisten kokemukset ja niiden taustalla olevat merkitykset, joita pyrin ymmärtämään. Siksi avaan teoreettisesti tämän tutkimustradition taustoja sekä käyttämiäni aineiston analyysimenetelmiä sisällönanalyysia ja narratiivista analyysia.

Maantieteellistä tutkimusta suosta on tehnyt muun muassa Minna Tanskanen (2000) väitöskirjassaan metsäojitetun suomalaisen kulttuurisuudesta. Hän tarkastelee suota niin ikään kulttuurisen maisemamaantieteen näkökulmasta, ja siksi väitöskirja on tärkeänä teoreettisena lähteenä tutkimukselleni. Suomalaisten suokokemuksia on tutkinut myös Kirsti Laurén (2006). Viittaaan tutkimuksessani myös hänen tutkimustuloksiinsa ihmisten suokokemuksista.

Pohdin tutkimuksen edetessä myös omaa suhdettani suohon. Lapsuudessani ja nuoruudessani suo on merkinnyt hikistä lakan keruuta, paarmojen puremia ja vettä kumisaappaassa. Suo oli paikka, johon kiellettiin menemästä yksin, ja suohon liittyvät muistot olivat yleensä jollain tavoin negatiivisia. Nyt hieman vanhempana suota on kuitenkin alkanut arvostaa omaperäisenä maisemana, ja lapsuuden kurjat kokemukset lakkasuolta ovatkin muuttuneet ajan kultaamiksi muistoiksi. Nykyään suota osaa arvostaa enemmän luonnon tarjoamana antimena ja virkistymisen paikkana. Aloittaessani tätä tutkimusta en ollut selkeästi turvetuotannon puolella tai sitä vastaan. Siksi tämä tutkimusprosessi oli mielenkiintoinen myös oman suosuhteeni seuraamisen

kannalta. Voimistuuko oma mielipiteeni jompaankumpaan suuntaan tutkimusprosessin edetessä? Muuttuuko suon merkitys minulle?

2. Soiden käyttö Suomessa

Suomen karttaa tarkastellessa voi huomata, että suot ovat olennainen osa Suomen luonnonmaisemien kirjoa. Suomi onkin maailman soistuneimpia maita. Aina tähän päivään saakka suot ovat olleet enemmän tai vähemmän tärkeä osa suomalaisten elämää ja toimeentuloa. Suomessa on eri kriteerein mitattuna 5 - 9 miljoonaa hehtaaria suota (Lappalainen 1998, 36). Yleisesti katsotaan, että Suomen maapinta-alasta noin kolmannes on suota, josta yli puolet on maa- ja metsätalouden tai turvetuotannon käytössä (Maa- ja metsätalousministeriö 2013).

Suomessa on soille ja soistumiselle hyvät edellytykset. Veden haihtuminen on sadantaa pienempi, joten syntyy veden ylijäämää (humidi ilmasto). Maan pinnanmuodot ovat Suomessa pääpiirteissään tasaiset. Huonosti vettä läpäisevät maakerrokset estävät veden nopean imeytymisen. Lisäksi jääkauden jälkeisen maankohoamisen seurauksena vesi- ja suoaltaiden vesikierto muuttuu lisäten soistumista. Uusien soiden syntyminen on nykyisin Suomessa vähäistä. Soita syntyy metsämaan soistumisissa, esimerkiksi puron tukkiuduttua, ja vesistöjen umpeenkasvussa. Lisäksi Suomen länsirannikolla uusia soita syntyy maankohoamisen seurauksena paljastuvien alueiden soistumisessa (primaari soistuminen). (Virtanen 2008, 12, 19–20; Korhola & Tolonen 1998, 20–21.)

Suo voidaan määritellä käsitteenä monella eri tavalla riippuen siitä, tarkastellaanko sitä esimerkiksi maatalouden, metsätalouden vai luonnontieteiden näkökulmasta (Laine & Vasander 1998, 10). Selkein suon erityispiirre on turve, joka syntyy kasvien, etenkin rahkasammalien, osittain hajonneista jäänteistä kosteissa ja hapettomissa oloissa (Geologian tutkimuskeskus 2013; Laine & Vasander 1998, 15). Geologisesti suoksi määritellään alue jonka turvekerroksen paksuus on yli 30 cm (Lappalainen 1998, 36). Erilaisia suotyyppejä voitaisiin määritellä usealla eri tavalla, muun muassa ravinteiden, kasvillisuuden, pinnanmuotojen ja turpeen määrän mukaan (Laine & Vasander 1998, 10–14). Tyypillisin karkean tason luokittelu on soiden yhdistymätyypit: Etelä- ja Järvi-Suomen keidassuot, Pohjois-Suomen aapasuot ja aivan Suomen pohjoisimpien osien palsasuot. Luokittelu perustuu muun muassa soiden rakenteeseen, kasvillisuuteen ja turpeen laatuun. Yhdistymätyyppien rajat eivät ole tarkat, vaan tyyppien väliin jää laaja vaihteluväyhyke, jolla tavataan piirteitä suon eri yhdistymätyypeistä. (Virtanen 2008, 18–20; Seppä 1998, 27–33.) Tämän tutkimuksen kannalta tarkka suotyyppien määrittely ei ole kuitenkaan tarpeellista, sillä tässä tutkimuksessa keskitytään ihmisten henkilökohtaisiin kokemuksiin ja määri-

telmiin suosta sekä suon merkitykseen heidän elämässään. Tutkimuksen tärkein lähtökohta on ihmisen ja suon (luonnon) välinen vuorovaikutus – kuinka ne ovat vaikuttaneet toisiinsa?

2.1. Soiden käytön historia

Ihminen on hyödyntänyt soita eri tarkoituksiin jo kivikaudelta lähtien – esimerkiksi punamultaa saatiin rautapitoisesta turpeesta. Tätä turpeesta saatua väriä käytettiin vainajien haudoissa sekä aina meidän päiviin asti säilyneissä kalliomaalauksissa. Suosta saatavia malmeja on käytetty väriaineina myöhemminkin muun muassa rakennusten seinissä (punamulta ja keltamulta). (Lappalainen 2008, 86–88.) Suot ovat olleet jo muinoin tärkeää metsästysmaata hirvieläinten ja lintujen pyynnissä (Korhonen, Korpela & Sarkola 2008, 8). Tietysti suot ovat myös olleet ja ovat edelleen tärkeitä marjastuspaikkoja etenkin lakalle ja karpalolle (Salo 2008, 124–128). Kun raudan jalostamisen taito opittiin Suomessa 1800-luvulla, soiden lähelle syntyi useita kymmeniä rautaruukkeja. Eniten rautaruukkeja oli Itä-Suomessa, sillä soista ja järvistä löytyi rautamalmia käytettäväksi työkaluihin ja aseisiin. (Lappalainen 2008, 88.)

Viljelyyn soita on käytetty jo useita satoja vuosia, sillä pellon raivaus turvemaalle oli helpompaa kuin kivennäismaalle. Aluksi soilta niitettiin luonnonheinää, mutta varsinaisen turvemaiden viljelyn katsotaan alkaneen 1600-luvulla. Vuonna 1894 perustettiin Suoviljelysyhdistys, jonka tehtävänä oli tutkia Suomen soita hyvien asuin- ja viljelyalueiden löytämiseksi. Myöhemmin tämä tehtävä siirtyi Suomen maatalousministeriön alaisuuteen. Yhteensä historian saatossa Suomessa on raivattu soita pelloksi 0,7–1,0 miljoonaa hehtaaria, mutta näistä suuri osa on ollut viljelykäytössä vain vähän aikaa. Soiden merkitys maataloudessa oli suuri etenkin nopean väestön kasvun alkaessa ja sotien jälkeen, kun uutta viljelyalaa tarvittiin menetettyjen alueiden tilalle ja Karjalasta tulleille siirtolaisille. (Myllys 1998, 64–65; Myllys & Soini 2008, 93–94.) Edelleen Suomessa käytössä olevasta kokonaispeltoalasta noin 13 prosenttia on raivattu turvemaille (Myllys & Soini 2008, 94).

Suurimpia haasteita suoviljelylle ovat happamuus, ravinteiden puute, liiallinen kosteus sekä halanarkuus, joten viljelyvarmuus on soilla pienempi kuin kivennäismailla (Myllys 1998, 66). Lisäksi turvemaiden viljely vapauttaa soihin sitoutuneita kasvihuonekaasuja ja aiheuttaa vesistöihin ravinnekuormitusta. Suon etuna kivennäismaihin verrattuna on tasaisuus, helppo muokattavuus, runsas typpipitoisuus ja veden riittävyys. Oikein viljeltynä ja suon erityispiirteet huomi-

oon ottaen turvemaat tarjoavat erinomaisen viljelyalustan. (Myllys 2008, 138.) Suoviljelyn tuottavuutta yritettiin parantaa aikaisemmin polttoviljelyllä, jossa turpeen pintakerrokset poltettiin. Toinen, turvekerrosta ja ravinteita vähemmän kuluttava keino lisätä viljelyn tuottavuutta, oli sekoittaa kivennäismaata turpeen sekaan. (Myllys 1998, 64; Myllys & Soini 2008, 93.) Myös turpeen laatu vaikutti aikaisemmin ratkaisevasti suon käyttökelpoisuuteen viljelyssä. Ruskosammal- ja saraturve olivat viljelykäyttöön parhaita, kun taas Etelä-Suomen rahkaturvesuot sopivat viljelyyn huonoiten. Nykyisin keinolannoitteiden ja uusien viljelymenetelmien ansiosta turpeen laatu ei ole enää niin merkitsevä. (Myllys 2008, 140.)

Viljely suoalueilla vaatii aina suon ojituksen joko avo- tai salaojin, sillä turve pitää saada viljelyä varten kuivaksi (Myllys 1998, 68). Soita alettiin ojittaa ja kuivattaa myös metsätaloudellisessa mielessä jo melko varhain. Järjestelmällinen soiden metsätaloudellinen ojitus alkoi vuonna 1908 valtion ja teollisuusyritysten omistamilla mailla, ja vuonna 1928 yksityisillä mailla ensimmäisen metsänparannuslain jälkeen. Tätä ennen oli kuitenkin tehty hajanaisia suo-ojituksia jo 1800-luvulla. (Päivänen & Paavilainen 1998, 72; Päivänen 2008, 96–97.)

1950-luvulle asti soiden ojitus oli vielä melko hidasta, sillä työ tehtiin pääasiassa käsin. Ojitusnopeus kasvoi työn koneellistumisen myötä 1960-luvulla. Lisäksi huoli puun riittävydestä sekä maailmanpankin laina nopeuttivat ojitusvauhtia. Ojitusnopeuden kasvaessa ojituksen suunnittelu huononi. Suunnittelun puutteesta johtuen ojitetuksi joutui paljon metsätaloudellisesti kannattamattomia suoalueita, arviolta jopa miljoona hehtaaria. (Vasander 2006, 154.) Valtavan ”ojitusvimman” taustalla vaikutti vahva yhteiskunnallinen aate soiden valjastamisesta metsätaloudelliseen hyötykäyttöön. Soiden ojittaminen tarjosi työtä laman runtelemalle maaseudulle. Niinpä ojitusaate tarttui alusta alkaen tiukasti suomalaisen kansan mieleen, ja suon aineettomat arvot jäivät toissijaiseksi. (Tanskanen 2000, 190–195.)

Metsäojitettujen soiden kokonaisala on tällä hetkellä 4,7 miljoonaa hehtaaria, mikä on noin puolet koko Suomen suoalasta. Soiden uudisojitus on lopetettu, mutta aikaisemmin ojitetuja alueita kunnostusojitetaan edelleen. Soiden osuus koko Suomen metsätalousmaasta on 34 prosenttia. Tässä prosenttilukemassa ovat mukana kaikki suotyypit, niin korvet kuin avosuotkin, joten kaikkia mukaan laskettavia suoalueita ei voida hyödyntää metsätalouden käytössä. (Metsäntutkimuslaitos 2013, 35.) Ojituksilla on saatu lisättyä metsien kasvua huomattavasti: noin neljännes nykyisestä metsien kasvusta tapahtuu ojitetuilla suoalueilla, ja kasvuosuuden arvioidaan kasvavan tulevaisuudessa (Vasander 2006, 154–155).

Metsäojituksen kannattavuus metsänkasvun kannalta riippuu paljon suon ominaisuuksista, esimerkiksi turpeen määrästä, suon kosteudesta ja ravinteiden määrästä (Laiho 2008, 154–157; Päivänen & Sarkola 2008, 163). Kaikki suotyypit eivät ole yhtä hyviä alustoja metsän kasvulle, ja hyvätkin kasvupaikat vaativat hoitotoimenpiteitä, jotta metsän kasvu olisi mahdollisimman nopeaa ja tehokasta. Parhaiten metsittyvät jo ennestään puustoiset suoalueet, mutta metsittymistä tapahtuu myös märimmillä ja karuimmilla soilla ojituksen ansiosta – se tosin ei ole aina taloudellisesti kannattavaa. (Päivänen & Sarkola 2008, 163–165.)

Maa- ja metsätalouden lisäksi yksi soiden merkittävimmistä hyödynnostavoista on ollut itse turpeen käyttö. Polttoturvetta nostettiin jossain määrin jo 1800-luvun alussa teollisuuden käyttöön. Varsinaisesti turveteollisuuden voidaan kuitenkin katsoa alkaneen vuonna 1876, kun turvetta alettiin nostaa koneellisesti rautatehtaan käyttöön Värtsilässä. Myös muilla tehtailla turvetta nostettiin polttoaineeksi jo 1800-luvun lopulla. 1900-luvulla turpeen tuotanto- ja käyttömahdollisuuksia kehiteltiin eteenpäin ja turpeen nostomäärät lisääntyivät. 1920-luvulla tuotettiin yli 100 000 tonnia turvetta eri käyttötarkoituksiin, ja vuosien 1931 ja 1940 välisenä aikana polttoturvetta nostettiin jo yli 600 000 tonnia. (Lappalainen 2008, 89–92.)

Sotien aikaan suo- ja turvetutkimusta laajennettiin, ja vuonna 1942 Turveteollisuuden valiokunta päätti aloittaa turpeennoston Aitonevalla, Kihniössä. Turpeennostoa tekemään perustettiin Suo Oy. Vuonna 1969 Valtion polttoainekeskus Vapo osti kaikki Suo Oy:n osakkeet, ja turvetuotanto siirtyi Vapo Oy:lle. (Klemetti 2008, 101–102, 104.) Tällöin turvetuotanto myös laajeni, mihin vaikutti muun muassa öljykriisi, valtion politiikka sekä tutkimuksen ja tekniikan kehittyminen (Savolainen & Sipola 2008, 176). Turvetuotantoon on vaikuttanut sama yhteiskunnallinen aate soiden hyväksikäytöstä kuin metsäojituksessakin.

Turpeen osuus Suomen energian kokonaiskulutuksesta on nykyisin viidestä seitsemään prosenttia. Kaukolämmön tuotannossa turpeen osuus on 17–20 prosenttia. (Energiateollisuus 2013.) Vuonna 2011 turvetta nostettiin Suomessa yhteensä 22 miljoonaa kuutiota (Suomen turvetuottajat ry 2014). Turvetuotannossa on yhteensä noin 60 000 hehtaaria suoalueita (Martikainen 2014). Suurimmat turvetuotantoyhtiöt ovat Vapo Oy ja Turveruukki Oy.

2.2. Soiden käytön vaikutukset

Soiden käyttö maa- ja metsätaloudessa sekä turvetuotannossa on aiheuttanut suuria muutoksia suomaisemassa ja -ekosysteemissä. Metsäojituksen seurauksena suon pohjaveden pinnantaso alenee. Samalla pintaturpeen rakenne muuttuu, ja se painuu kasaan. Alkuperäinen suokasvillisuuslajisto muuttuu, ja tilalle tulee metsille tyypillisiä lajeja. Osa suolajeista häviää nopeasti, osalle puolestaan kuivumisesta on hetkellisesti hyötyä, mutta vähitellen suolajisto häviää. Myös sammal- ja eliölajeissa tapahtuu muutoksia. (Laiho 2008, 152–154.) Näin ollen ojitus vaikuttaa maisemallisesti esimerkiksi siten, että harvapuustoiset suot alkavat metsittyä ja tyypillinen suon eläin- ja kasvilajisto korvautuu metsälajistolla.

Maatalouskäytössä alkuperäisen suolajiston voidaan katsoa häviävän kokonaan. Tilalle tulee usein yhden kasvilajin monokulttuuri. Myös turvetuotannon voidaan katsoa tuhoavan koko suokasvillisuuden ja -eliöstön tuotantoalueelta. Tällöin turvetuotannon vaikutukset maisemaan ovat vielä suuremmat kuin metsä- ja maatalouden, sillä turvetuotannossa kaikki elollinen häviää usean kymmenen tai sadan hehtaarin alueelta. Lisäksi turvetuotanto vaatii hyvän tieverkon ja puhdistusjärjestelmien rakentamisen.

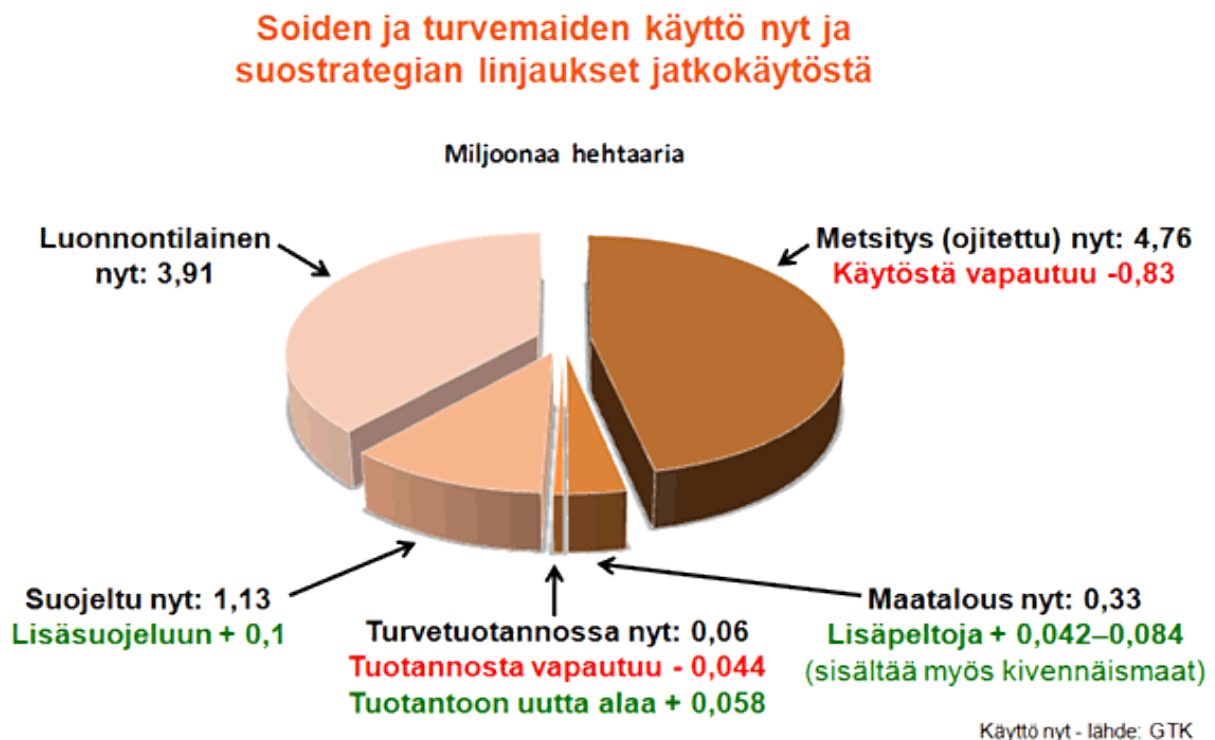
Ojitus ja turvetuotanto lisäävät kiintoaineen, ravinteiden ja metallien valumaa vesistöihin aiheuttaen rehevöitymistä sekä muutoksia vesistöjen eliöstössä ja kasvillisuudessa, joten haitalliset vaikutukset koskettavat paljon laajempaa aluetta kuin varsinaista suota. Esimerkiksi Linnunsuon vieressä kulkevassa Jukajoessa vuonna 2012 tehtyjen vesimittausten perusteella turvetuotantoalueelta tulevat happamat vedet laskivat joen alajuoksun pH:ta kymmenkertaisesti verrattuna joen yläjuoksun pH-arvoon. Lisäksi joen rautapitoisuus kasvoi huomattavasti turvetuotantoalueen valumavesien vuoksi. Alajuoksun happamuuden takia Jukajoki oli elinkelvoton useille eliöille, mukaan lukien kalat ja useat pohjaeläimet. (Tossavainen 2013, 53–55.) Kiintoaineen kulkeutuminen vesistöihin metsäojia pitkin on todella runsasta. Jukajärvestä, jonka lasku-uoma Jukajoki on, pohjaan on kerrostunut keskimäärin 2,4 metriä paksu sedimenttikerros, joka koostuu ojien mukanaan tuomasta kiintoaineesta. Sedimentin rautapitoisuus on hyvin korkea. (Tossavainen 2013, 47–48.)

Lisäksi metsäojitus on aiheuttanut soiden pirstoutumista. Yhtenäisiä laajoja ja koskemattomia suoalueita ei enää juurikaan ole muualla kuin pohjoisimmassa Suomessa. Keski- ja Etelä-Suomessa koskemattomat suoalueet sijaitsevat pieninä saarekkeina erillään toisistaan, ja lähes

kaikki suotyypit ovat Etelä-Suomessa uhanalaisia tai silmälläpidettäviä. Pirstoutuminen on aiheuttanut suolle tyypillisten eläin- ja kasvilajien elinympäristöjen pienenemistä ja eristäytyneisyyttä. (Kaakinen ym. 2008a, 84–85, 98.)

2.3. Soiden suojeleminen, tulevaisuus ja uudet käyttötavat

Suomen suostrategia hyväksyttiin vuoden 2011 alussa. Strategiassa linjattiin Suomen soiden ja turvevarojen kestävästä käytöstä ja suojelusta. Strategian avulla pyrittiin sovittamaan soiden eri käyttömuodot yhteen niin, että samalla turvataan sekä metsä- ja turveteollisuuden hyödyt että pyritään soiden kestäväan käyttöön ja suoluonnon suojeluun (ks. kuva 1). (Maa- ja metsätalousministeriö 2011.) Heti strategian julkistamisen jälkeen luonnonsuojelijat moittivat strategiaa turvetuotannon suosimisesta ja soiden ekosysteemipalveluiden säilyttämisen epäonnistumisesta. Luonnonsuojeluliiton mielestä soiden suojeleminen ei otettu riittävästi huomioon. (Sulkava & Kytömäki 2011.)

Kuva 1. Suon eri käyttömuotojen osuudet vuoden 2011 suostrategiassa. Lähde: GTK

Soiden haavoittuvuus huomattiin metsäojituksen kiihtyessä 1960-luvulla. Tällöin suojelua aloitettiin jo valtion omistamilla mailla. (Kaakinen & Salminen 2008, 112.) Yksityisillä ja metsäyhtiöiden mailla soiden ojitus kuitenkin jatkui kiihtyvällä tahdilla. Vähitellen luonnonsuojeluaate voimistui ja asenteet myös suoluontoa kohtaan muuttuivat. Suoluonnon kannalta asenteiden muutos oli liian hidasta, sillä suurin osa eteläisen Suomen soista ehdittiin ojittaa. Kuitenkin lähestyttäessä 1980-lukua soiden suojelu tuli osaksi valtakunnallista päätöksentekoa, ja 1990-luvulla soiden kulttuurilliset ja henkiset arvot voimistuivat taloudellisten arvojen rinnalla. (Tanskanen 2000, 194–202.) Nykyään valtakunnallisessa päätöksenteossa pyritään huomioimaan sekä taloudelliset ja kulttuurilliset arvot että luonnon monimuotoisuus ja sen suojelu (Maa- ja metsätalousministeriö 2011). Parhaillaan on menossa soidensuojelun täydennysohjelma, jolla pyritään kehittämään ja täydentämään nykyistä suojeluverkostoa. Ehdotukset täydennysohjelmaan kuuluvista suoalueista tehdään vuoden 2014 loppuun mennessä. Suojelun piiriin kuuluu nykyään noin 1,2 miljoonaa hehtaaria suota. (Ympäristöministeriö 2014.)

Soiden kunnostus on tärkeä osa myös vesiensuojelua. Jukajoen kunnostushanke on ensisijaisesti vesistönsuojeluhanke, jonka yhtenä tärkeänä osana on Linnunsuon kosteikko ja turvetuotannon loppuminen Linnunsuolla (Linnunsuon hoito- ja käyttösuunnitelmakokous 2014). Vesiensuojelun kannalta tärkeitä toimenpiteitä ovat vesiensuojelurakenteet, kuten kosteikot, pintavalutus-kentät ja laskeutusaltaat. Siksi soiden ennallistamishankkeet ovat tärkeässä roolissa myös vesiensuojelussa. (Tossavainen 2013, 55.)

Soiden käyttö monipuolistuu jatkuvasti. Suon käyttötapoja viljelyn sekä metsä- ja turveteollisuuden lisäksi ovat esimerkiksi matkailu ja virkistyskäyttö. Myös metsäojitettujen soiden ennallistaminen on lisääntynyt. Suot ovat yhä edelleen vahvasti metsä- ja turveteollisuuden mielenkiinnon kohteena, mutta soidensuojelu, ilmastonmuutos ja lisääntyvä luonnon arvostus asettavat nämä ”perinteiset” hyödyntämistavat uudenlaisten kehitys- ja parannusvaatimuksien alaisiksi. (Kaakinen ym. 2008b, 286–288.) Suoluonto on arvokas osa suomalaista luonnon monimuotoisuutta. Siksi soidensuojelu on tulevaisuudessakin tärkeää.

2.4. Suon kulttuurinen merkitys

Suohon liittyy suomalaisessa kulttuurissa monia tunteita ja uskomuksia, jotka ovat usein hyvin negatiivissävytteisiä. Suohon on usein suhtauduttu pelolla tai jopa vihaisesti. Suo on merkinnyt vastoinkäymisiä, hallaa ja kuolemaa sekä myös hiljaisuutta ja yksinäisyyttä. Suohon liittyviä uskomuksia ovat esimerkiksi haltiat ja aarnivalkeat. (Knuutila 1999, 68–76.) Suo on ollut työtä, verta ja hikeä. Suolla pärjäsivät vain fyysisesti ja henkisesti vahvat (Laurén 2006, 141). Suota vastaan taisteleva on kuvannut suomalaista sisua, kuten jokaisen suomalaisen tuntemassa fraasissa ”Alussa oli suo, kuokka – ja Jussi” (Linna 2007). Sama sisu välittyy myös Hannes Heikuran (1997) ottamasta vuoden lehtikuvasta hiihtolegenda Mika Myllylästä suohiihtoharjoituksissa.

Suomen historiassa suo on kuvastanut luontoa, joka vastustaa ihmistä ja aiheuttaa hänelle vaikeuksia. Ihminen puolestaan pyrkii taltuttamaan suon itsellensä alamaiseksi. Suo on nähty myös muun luonnon vihollisena, joka vastustamattomasti peittää alleen metsiä ja järviä, suomalaisille tärkeämpiä luonnonympäristöjä. Tätä suon leviämisen uhkakuvaa korostettiin vielä 1960-luvun koulukirjoissa. Niinpä yleinen ilmapiiri soita kohtaan oli Suomessa hyvin negatiivinen, ja taisteluun soita vastaan oltiin valmiita kaivinkonein ja traktorein. Suo haluttiin muuttaa koko yhteiskunnan voimin joutomaasta metsäksi. (Lehtinen 1999, 77–83.)

Suomalaisten suokokemuksia ja -tarinoita on tutkinut muun muassa Kirsi Laurén (2006). Hänen mukaansa suon merkitykset ovat muuttuneet ajan saatossa aina vallitsevien arvojen ja asenteiden mukaan. Vielä 1900-luvun alussa suo oli luonnon ja hiljaisuuden, toisaalta maaseudun arjen ja työn paikka. Tähän aikakauteen liittyvät muistot värittävät etenkin vanhemman väestön kuvaa suosta aitona ja luonnollisena paikkana, toisaalta työnteon paikkana. Työntekeä oli raskasta, mutta toisaalta työtä ja suota työnantajana arvostettiin. Monet vanhemman väen muistot suosta liittyvät lapsuuteen ennen ojitusta tai turvetuotantoa. 1900-luvun puoliväliä lähestyttäessä alkanut soiden tehokas taloudellinen hyödyntäminen on vähentänyt suon maaseutuyhteisöllistä kulttuurimerkitystä, mutta lisännyt suon yhteiskunnallista merkitystä työnä ja hyödykkeenä. Ojitettu suo voidaan nähdä aikansa yhteiskunnallisten aatteiden tuotoksena. Nykyään suon kulttuurinen merkitys ja suon esteettiset, maisemalliset ja luonnon arvot ovat taas tulossa voimakkaammin esille. Etenkin nuoremmat sukupolvet arvostavat suoluonnon erityisyyttä. (Laurén 2006, 90–202.)

Suo on säilyttänyt historian saatossa oman merkityksensä, vaikkakin merkitykset ovat aikojen saatossa muuttuneet. Nykyään suota arvostetaan yhä enemmän omalaatuisena luontona sekä virkistys- ja kulttuurin paikkana. Suon mystisyys on aina kiehtonut muun muassa taiteilijoita. Erityisesti runoudessa suo on suosittu aihe. Myös luontokuvaajia kiehtoo usein suon erityinen maisema ja luonto. Suon elämää on valokuvannut muun muassa Eero Murtomäki (esim. 1988). Suolle on keksitty myös paljon uusia, nykyajalle tyypillisiä käyttömuotoja elävästä taiteesta suojalkapalloon.

"Vihreäharsoinen haltiatar sanoi:

Kauneinta on suo.

Sitä ei voi kukaan selittää.

Liukukaa kerran veneessä

mustaa suojokea,

kun taivas on himmeän sininen,

ja kuu paistaa,

ja suosta nousee usvaa

ja väkevää pursun lemua."

Katri Vala: Haltiattaret

3. Kulttuurimaantieteellinen maisema

Keskeisenä käsitteenä työssäni on maisema. Maantieteellisessä maisematutkimuksessa erotetaan yleensä kaksi suuntaa: maisema fyysisenä, objektiivisen havainnoinnin tutkimuskohteena sekä maisema kulttuurisen ja subjektiivisen tarkastelun kohteena, ihmisten henkilökohtaisten tulkintojen ja kokemusten valossa (Pitkänen 2011, 22). Tässä tutkimuksessa lähestyn maisemaa kulttuurimaantieteen lähtökohdista käsin. Kulttuurisessa maisematutkimuksessa maiseman fyysisten ominaisuuksien lisäksi tarkastellaan, mitä ihmiset ajattelevat ja kokevat maisemasta (Raivo 1999, 4–5). Koska pyrin ymmärtämään ihmisten kokemuksia suomaisemasta, tutkimuksessani on fenomenologis-hermeneuttinen tutkimusote, jonka teoriaa avaan myös tässä luvussa.

Maisematutkimusta tehdään monen eri tieteenalan sisällä, mutta maantieteellisessä tutkimuksessa maisemalla on perinteinen asema alueiden ja paikkojen ohella (Raivo 1996, 5). Maisema on holistinen ja monia eri merkityksiä omaava käsite. Se on yksi maantieteen eniten määritellyistä käsitteistä, ja sen tulkinnat riippuvat tutkijasta ja tutkimuskohteesta. (Pitkänen 2011, 22.) Maisemakäsitteen merkitys riippuu paljon siitä, missä yhteydestä sitä käytetään. Sitä voidaan käyttää kuvaamaan esimerkiksi esteettistä näkymää, maalattua kuvaa, maanpinnan näkyviä ominaisuuksia, kulttuurisesti arvokkaita näkymiä tai vaikka ihmisen mielessä olevaa kuvaa kotiseudusta. (Raivo 1999, 1.)

Yleisimmin arkikielessä maisemalla tarkoitetaan näkymää. Usein tämä näkymä on liitetty korkeaan paikkaan, johonkin mistä näkee kauas – esimerkiksi vaaran laelle. Näkymää tarkoittavan maiseman juuret ovat jo renessanssiajan taiteessa: maalauksissa, joissa alettiin kuvata kaukaisia näkymiä. Myös kartografia, näkyvien kohteiden esittäminen kartoilla mahdollisimman tarkasti, korosti maisemaa visuaalisena näkymänä. (Raivo 2002, 89–90.) Tyypillinen näkyvän maiseman kahtiajako on kulttuuri- ja luonnonmaiseman erottaminen toisistaan. Tämä jako perustuu siihen, kummat ominaisuudet näkyvässä maisemassa ovat enemmän läsnä: ihmisen aikaansaamat ominaisuudet vai luonnon ominaisuudet. (Raivo 1999, 1.) Tämä jako toimii vain tarkasteltaessa fyysistä maisemaa. Jos maisemaa tarkastellaan kulttuurimaantieteellisesti, se käsitetään osaksi ihmisten elämää ja jokaisen ihmisen subjektiiviseksi kokemukseksi. Tällöin se, miten maisemat nähdään, on aina riippuvaista vallitsevasta kulttuurista ja yhteiskunnan normeista. (Tanskanen 2000, 188.)

Voidaan kuitenkin ajatella, että kaikki maisemat ovat fyysisesti pohjimmiltaan luonnonmaisemia, sillä niitä määrittävät luonnonelementit, kuten kalliot, järvet ja maaperä. Kuitenkaan maisema ei ole koskaan vapaa ihmisen tulkinnoista tai arvoista. Fyysisesti kaikkein puhtain ja koskemattomin luontokin on katsojan arvottamaa. Tätä taustaa vasten kaikki maisemat ovat myös kulttuurimaisemia, eli ihmisen vaikutus näkyy niissä joko fyysisesti tai tulkinnan, arvojen ja asenteiden kautta. (Raivo 1999, 1–2.) Maisema on kuitenkin paljon muutakin kuin pelkkä näkymä tai kuva näkymästä. Näemme kerralla vain alle 180 astetta, mutta maisemaan sisältyy koko 360 asteen näkymä sekä myös hajut, äänet, maut, tunteet ja muut aistittavat elementit ympäristöstämme. (Raivo 2002, 90.)

Tämän tutkimuksen kannalta tärkeintä ei ole, millainen suomalaisema fyysisesti on, vaan kuinka tutkimushenkilöt suomalaiseman ja suomalaiseman muutoksen kokevat. Maisema on humanistis-kulttuurisen tulkitsevan tutkimusperinteen mukaan tapa nähdä ja jäsentää kokemuksia, kulttuuria ja merkityksiä subjektiivisesti (Raivo 1999, 19). Niinpä tutkimukseni maisemamaantieteellisesti tärkeät kysymykset ovat: millaisia tunteita ja ajatuksia suo maisemana saa ihmisissä aikaan, kuinka näistä ajatuksista puhutaan, ja mistä nämä kokemukset mahdollisesti ovat peräisin. Tärkeänä osana tässä suomalaiseman kulttuurisessa pohdiskelussa on suon fyysisen maiseman muutos ihmistoiminnan seurauksena, ja kuinka tämä muutos on vaikuttanut tutkimushenkilöiden ajatteluun suomalaisemasta.

Maisema oli tieteellisen tutkimuksensa alussa pitkään luonnontieteelliseen ja objektiiviseen ajatteluun perustuvan tutkimuskäsityksen alaisena, eikä siihen haluttu liittää kulttuurillisia piirteitä. Metsäoijitetun suon maisemaa käsittelevässä väitöskirjassaan Minna Tanskanen (2000, 29) määrittelee tämän ”perinteisen maisematutkimuksen” näkyvien, konkreettisten, maastoon tai kartalle rajattavien asioiden ja ilmiöiden objektiiviseksi tarkasteluksi. Tämä maiseman tarkastelutapa oli voimissaan aina 1980-luvulle asti. Yksi suomalaisen maisemamaantieteen merkittävimmistä vaikuttajista, J. G. Granö (1930, 53–55), kuvaa maisemaa eri aistein havaittavaksi objektiiviseksi todellisuudeksi. Hän määrittelee maisematieteen tehtävää seuraavasti: ”Maisematieteen tehtävä on tutkia, kuvata ja tulkita maanpinnan maisemia ja maisemiensa puolesta yhtenäisiä aluekokonaisuuksia - -”. Tämän suomalaisen maisemamaantieteen juuret ovat keskieuropalaisessa Landschaft-maantieteessä 1900-luvun alkupuolella. Sen näkemys perustui siihen, että maisema on tietty aluekokonaisuus, joka voitiin rajata kartalta tai joka poikkesi fyysisiltä ominaisuuksiltaan sitä ympäröivistä alueista. (Raivo 1996, 7–8.)

1980-luvulta alkaen maantieteeseen alkoi tulla mukaan humanististen tieteiden piirteitä, ja kulttuurimaantiede voimistui. Myös maisemaa alettiin tarkastella uudessa kulttuurisessa valossa. (Tanskanen 2000, 38–39.) Kulttuurimaantieteelliselle maisematutkimukselle tyypillistä on ihmisen ymmärtäminen aktiivisena toimijana. Tutkimuksessa pyritään ymmärtämään ihmistä sekä hänen toimintansa ja ajattelunsa taustoja. Siinä missä positivistisissa luonnontieteissä tarkastellaan ihmisen ja luonnon välistä suhdetta objektiivisesti havainnoimalla ja yhtäläisillä tutkimusmenetelmillä, humanistisen ajattelun lähtökohtana on ihmisen erityinen asema luontoon nähden. Ihminen on itsestään ja ympäristöstään tietoinen ja pystyy ajattelemaan suhdettaan luontoon. Tämän tietoisuuden takia ihmisten maailma on täynnä merkityksiä, joita ihminen tuottaa ja jotka toisaalta ohjaavat ihmisen toimintaa. (Häkli 1999, 63, 73–74.) Kulttuurimaantieteellisesti maisemaa tarkastellaan juuri näistä subjektiivisista merkityksistä käsin.

Tutkimuksessani suo itsessään luonnontilaisena suona edustaa fyysisesti luonnonmaisemaa, jossa kulttuuripiirteet erottuvat vain vähäisinä näkyvinä elementteinä. Kun suon historiassa tullaan kohti nykypäivää, kulttuuriset elementit suomalaisessa voimistuvat. Voisi jopa sanoa, että ojitettu, viljelty tai turvetuotantoon otettu suo on fyysisestikin kulttuurimaisemaa, jossa alkuperäiset luonnonelementit ovat hävinneet kulttuuristen piirteiden taakse (Tanskanen 2000, 197). Myös kosteikot ja muut soiden kunnostushankkeet ovat pohjimmiltaan ihmisen muovaamaa kulttuurimaisemaa, vaikka näkyvät objektit olisivatkin luonnonelementtejä. Maisema on kokonaisuutena kuitenkin subjektiivinen, ja sen tulkitseminen perustuu vahvasti maiseman katsojan omiin kokemuksiin. Jollekin ojitettu metsä tai suolle tehty kosteikko voi olla luonnonmaisemaa, mutta joku toinen huomaa näiden näkyvien luonnonelementtien taustalla olevan ihmisen toiminnan vaikutukset ja kokee saman maiseman vahvasti kulttuurisena.

Vaikka maiseman kokeminen onkin yksilöllistä, ohjaavat yleiset kulttuuriset ja yhteiskunnalliset normit yksilöiden ajattelua. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, kuinka suomalaiset ovat historian saatossa suhtautuneet suohon. Tanskanen (2000, 200) määrittelee tämän suosuhteen kolmeen eri vaiheeseen. Aluksi suot olivat ihmisten jokapäiväistä arkea, jossa luonto asetti elämälle ehdot. Kun soiden potentiaali metsätaloudessa ja energiantuotannossa huomattiin, soista tuli taloudellinen hyödyke, joka tarjosi työtä ja raaka-aineita. Luonnonsuojeluaatteen myötä soiden kulttuuri- ja luonnonarvot nousivat taloudellisten arvojen rinnalle, ja nykyään nämä kaksi aatetta ”taistelevat” suomalaisen tulevaisuudesta. (Tanskanen 2000, 190–202.)

Tanskanen (2000, 187) määrittelee maiseman ihmisen toiminnan tapahtumispaikaksi, jossa kulttuuri ja luonto ovat vuorovaikutuksessa. Tällöin maisema ei ole vain se mitä näkyy, vaan paljon enemmän. Maisema on ikään kuin luonnon ja kulttuurin luoma näyttämö ihmisen toiminnalle; lavasteet muuttuvat jatkuvasti ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksen ja toiminnan myötä. Yhtenä vuorovaikutuksen kokemismuotona ovat ihmisten luonnolle antamat kuvaukset ja merkitykset paikkana. Maisema ja paikka käsitteinä menevät maantieteellisessä tutkimuksessa usein limit-täin, ja maantieteilijät puhuvat käsitteistä sekaisin. Siksi liitän myös paikan käsitteen tutkimuk-seni suomalaisen tarkasteluun. Ne eivät ole toisiaan poissulkevia käsitteitä, vaan ne enemmän-kin täydentävät toisiaan, esimerkiksi suon merkitysten kokonaisvaltaisemmassa ymmärtämis-esä. (Setten 2006, 32, 41–43.)

Paikka on kulttuurimaantieteessä maiseman tavoin hyvin yksilöllinen ja kokemuksellinen. Näitä tiettyyn paikkaan liittyviä ihmisten kokemuksia kutsutaan paikkakokemuksiksi (sense of place). Paikkakokemukseen liittyvät tunteet, tiedot ja muistot jostakin meille merkityksellisestä paikas-ta. (Häkli 1999, 82.) Millaisena suo koetaan elämisen paikkana? Onko suo muuttunut paikkana maiseman muuttumisen myötä? Tutkimuksen kannalta on mielenkiintoista, minkälaista roolia suomalaisema ihmisten elämässä näyttelee. Koetaanko suo arjen ja työn paikkana, vai onko suo esimerkiksi vapaa-ajan ja virkistymisen paikka?

Paikan käsite määritellään yleensä tila-käsitteen kautta. Tila on etenkin luonnontieteissä abstrak-ti ja objektiivinen tutkimuskohde fyysisine elementteineen. Paikka sen sijaan on ihmismaantie-teellinen, subjektiivinen ja vahvasti kokemusperäinen tutkimuskohde, jossa tilan fyysisiin omi-naisuuksiin yhdistetään siihen liittyvät merkitykset ja tunteet. (Häkli 1999, 83.) Paikan ja mai-seman käsitteiden erottelu on mielestäni hankalaa, sillä ne liittyvät kokemuksellisuutensa perus-teella hyvin voimakkaasti yhteen. Esimerkiksi suo objektiivisena tilana voi olla avara, valoisa, puuton ja vaikeakulkuinen. Samalla tavoin voitaisiin kuvata maiseman fyysisiä elementtejä. Suo subjektiivisena paikkana voi olla kokijansa mielestä fyysisten elementtien lisäksi esimerkiksi arkinen, luotaantyöntävä, tärkeä marja- tai metsästysmaa sekä merkitä puhdasta ja koskematonta luontoa. Tällöin voitaisiin puhua myös kulttuurisesta maiseman kokemisesta. Mielestäni suo maisemana on muutakin kuin näkymä. Se on kokemista, tekemistä ja olemista, jolloin suomai-seman ymmärtämiseen tarvitaan niin maiseman kuin paikankin käsitteiden ymmärtämistä.

Maisema on jatkuvassa muutoksessa maantieteellisen tilan fyysisten ominaisuuksien muuttues-sa, esimerkiksi suon muuttuessa ojituksen myötä. Myös maiseman kokemukselliset ominaisuu-

det muuttuvat: ojitus voi muuttaa ihmisten asenteita negatiiviseksi suomalaismaa kohtaan (Tanskanen 2000, 203). Asenteet maisemaa kohtaan voivat muuttua myös ilman tilan fyysisiä muutoksia, esimerkiksi yhteiskunnan arvot ovat vaikuttaneet ihmisten kokemukseen suomalaisesta. Aikaisemmin pelottavana ja hyödyttömänä nähty suo voi toisella aikakaudella merkitä kulttuuria, työtä tai virkistymistä. Maisemaa ei voida ymmärtää irrallisena fyysisenä näkymänä, vaan se on vahvasti kontekstisidonnainen: sidottu oman aikansa yhteiskuntaan, arvoihin, asenteisiin ja kulttuuriin, kuten Tanskanen (2000, 203) väitöskirjassaan toteaa.

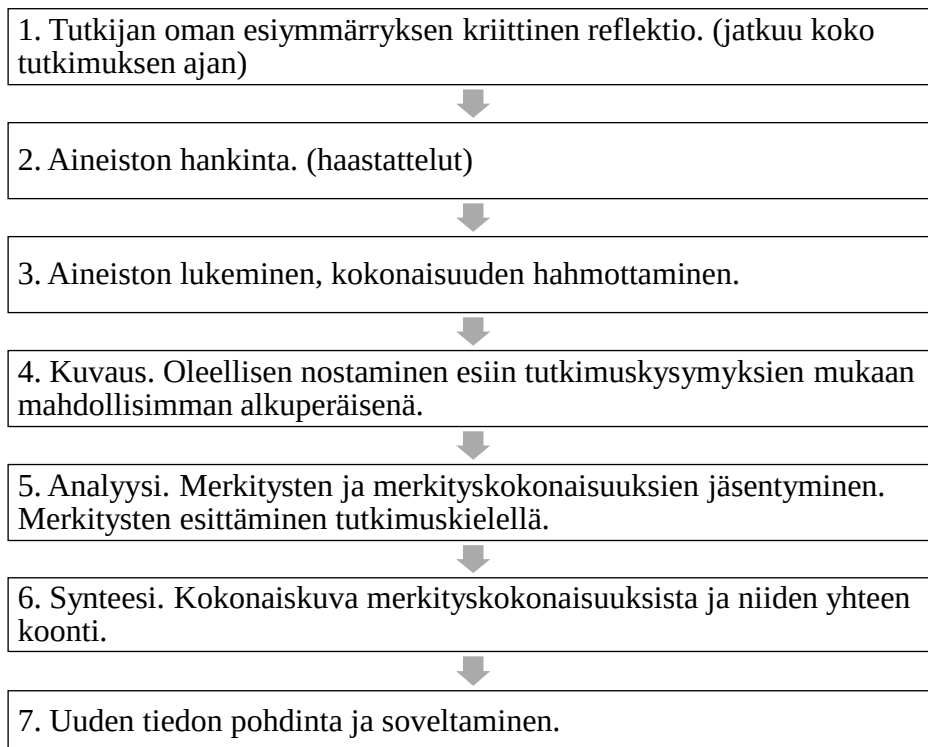
3.1. Fenomenologis-hermeneuttinen tutkimusote

Tutkimukseni perustuu laadullisen tutkimuksen fenomenologis-hermeneuttiseen perinteeseen, joka on myös kulttuurimaantieteellisen tutkimuksen piirissä yleinen lähestymistapa. Tähän tutkimusotteeseen on otettu piirteitä kahdesta eri tutkimusmetodista: fenomenologiasta ja hermeneutiikasta. Tässä tutkimuksenteon lähestymistavassa keskeisinä kysymyksinä ovat tutkittavien henkilöiden kokemukset, merkitykset ja yhteisöllisyys, joita tutkija pyrkii ymmärtämään ja tulkitsemaan (Rouhiainen 2014).

Fenomenologia tutkii ihmisten kokemuksia ja erityisesti sitä, millaisista merkityksistä nuo kokemukset muodostuvat. Tutkimuksenteon fenomenologisen lähestymistavan ihmiskäsitys perustuu siihen, että kokemukset syntyvät aina vuorovaikutussuhteesta ihmisen ja hänen ympäristönsä kanssa, eikä ihmistä voida ymmärtää ilman tätä vuorovaikutussuhdetta. Fenomenologiassa oletetaan, että ihmisen toiminta ja kokemukset ovat tarkoituksellisia, eli maailma muodostuu merkityksistä, joita voidaan tutkia. Fenomenologiaan kuuluu ajatus siitä, että merkitykset ovat myös yhteisöllisiä. Jokaisen ihmisen kokemukset ovat yksilöllisiä, mutta niiden taustalla on yhteisöllisiä, kulttuurisia merkityksiä. Näin ollen vaikka tutkimushenkilöiden kokemuksista tulee-kin esille heidän oma yksilöllinen ajattelunsa, voidaan kuitenkin olettaa, että samalla esiin tulee myös yksilön ajattelun ja kokemusten taustalla vaikuttavat yhteisölliset ja kulttuuriset merkitykset, joita voidaan myös tutkia ja tarkastella. (Laine 2007, 28–31.) Tutkimuksessani tutkimushenkilöiden kokemukset, merkitykset ja mahdollinen yhteisöllisyys liittyvät vuorovaikutukseen tietyn paikan kanssa; ihmisten paikkakokemukseen Linnunsuosta ja suon vaikutuksesta ihmisten elämään.

Hermeneutiikka tuo tutkimukseen ymmärtämisen ja tulkinnan ulottuvuuden. Tutkimuksen kannalta tämä tarkoittaa, että tutkija yrittää tulkita ja ymmärtää tutkimushenkilöiden kokemuksia ja merkityksiä. Hermeneutiikka perustuu ihmisten väliseen vuorovaikutukseen, joten mielenkiinnon kohteena ovat ilmaisun tavat, kielellinen ja kehollinen viestintä. Hermeneutiikan taustaoleetus on, että ihmiset ymmärtävät toisiaan: heillä on jonkinlainen käsitys toistensa ajattelusta ja kulttuuritaustasta sekä siitä, minkälaisia merkityksiä heidän käyttämien ilmaisujen taustalla on. Jokaisella ihmisellä on luontainen ymmärrys arkielämästä eli niin kutsuttu esiymmärrys. Tutkimus fenomenologiassa ja hermeneutiikassa tapahtuu toisella ymmärryksen asteella, joka perustuu esiymmärryksen tulkintaan. Tutkimushenkilö kertoo esiymmärryksestään (kokemuksistaan) mahdollisimman aidosti, ja tutkija pyrkii refleктоimaan, ymmärtämään ja käsitteellistämään näitä esiymmärryksen ilmaisun tapoja. (Laine 2007, 31–33.) Tutkimuksessani en kuitenkaan tutki vain näitä ilmaisun tapoja. Sen sijaan pyrin ymmärtämään kokonaisuutena merkitykset, jotka tutkimushaastatteluista nousevat liittyen Linnunsuon maisemaan, maiseman muutokseen ja ihmisten kokemuksiin tästä muutoksesta.

Hermeneuttiseen tutkimukseen liittyy niin sanottu hermeneuttinen kehä, joka on ikään kuin vuoropuhelua tutkijan ja tutkimusaineiston välillä. Tämän vuoropuhelun on tarkoitus syventää tutkijan ymmärrystä, auttaa häntä pääsemään irti minäkeskeisyydestä ja ymmärtämään paremmin tutkimushenkilöidensä antamia merkityksiä. Kehän tarkoitus on saada esille, mitä tutkimushenkilöt ovat oikeasti tarkoittaneet ilmaisuillaan. Tähän päästään kriittisellä asenteella omaa tulkintaa kohtaan. Tutkimusaineistoa on myös käytävä läpi useaan otteeseen. (Laine 2007, 36–37.) Fenomenologis-hermeneuttisen tutkimuksen rakennetta on havainnollistettu kuvassa 2.

Kuva 2. Fenomenologis-hermeneuttisen tutkimuksen rakenne. Lähde: Laine 2007, 44.

4. Suon maisemat

Tutkimukseni eräänlaisena punaisena lankana toimii suon neljä maisemaa tai suon neljä ”elämää”. Tämä tarkoittaa sitä, että ennakko-oletuksenani oli jo tutkimuksenteon alussa, että ihmisten kertomuksissa Linnunsuosta tulevat esille neljä selkeästi erotettavaa ajanjaksoa suomalaisen historiassa. Ajanjaksot poikkeavat toisistaan siinä, miten suota on hyödynnetty ja minkälainen merkitys suolla on ollut kulttuurisesti. Tämä oletamus pohjautuu siihen soidenkäytön yleiseen historiaan Suomessa, jota olen esitellyt edellä (ks. luku 2.1, 2.2, 2.3 ja 2.4), sekä muun muassa Tanskasen väitöskirjassaan esittelemään kolmijakoon (ks. luku 3). Tämä taustaoletus on ikään kuin runkona tälle tutkimukselle, ja se oli myös tekemieni haastatteluiden runkona. Tutkimukseni neljä suon maisemaa ovat seuraavat: 1. historiallinen suomalaisema, 2. työn ja taloudellisen hyödyn suomalaisema, 3. ympäristöongelmien ja ennallistamisen suomalaisema sekä 4. tulevaisuuden suomalaisema.

1. Luonnontilaisen suon määrittely on vaikeaa, sillä erilaisia suotyypppejä on lukuisia. Kaikkia näitä suotyypppejä ei aina edes mielletä suoksi. Lisäksi soilla on lähes aina joitain merkkejä ihmistoiminnasta. Historiallisella suomalaisemalla tarkoitan tässä tutkimuksessa lähes luonnontilaista suota ennen järjestelmällistä metsäojoitusta. Ihminen hyödynsi suota ja jätti oman jälkensä paikoitellen, mutta mitään palautumattomia jälkiä luontoon ei jäänyt. Suota hyödynnettiin esimerkiksi marjastamalla, metsästämällä, niittämällä suoheinää ja nostamalla turvetta alusiksi eläimille. Suota viljeltiin jo paikoin, ja myös pienimuotoista ojitusta oli tehty. Pääpiirteissään suo oli kuitenkin vielä melko luonnollisessa tilassa. (ks. luku 2.1.) Suo saattoi olla pelottava ja vaikeasti hyödynnettävä alue, johon liittyi monia tarinoita ja uskomuksia (ks. luku 2.4). Suolla ei vielä ollut taloudellista arvoa, vaan se oli osa ihmisten elämää. Suo oli yksi luonnon elementti, joka tarjosi ihmisille elämän edellytyksiä mutta toisaalta se toi omat haasteensa, kuten hallan. Uskon, että nykyään tämä historiallinen suon maisema nousee esille tarinoina ja muistelmoina. Nykyään tämä aikakausi muistetaan romanttisena, ajan kultaamana muistona, jossa suo oli osa ihmisten arkielämää. Fyysisesti tämä historiallinen suo kuvaa luonnonmaisemaa, joka on nykyään monin paikoin menetetty. Kuva 3 on esimerkki nykypäivänä tästä historiallisesta suomalaisemasta, jossa ihmisen vaikutus fyysiseen maisemaan on vähäinen.

Kuva 3. Lähes luonnontilainen suo Koivusuon luonnonpuistossa Ilomantsissa. Kuva: Jukka Koikkalainen

2. Suon toisena maisemana on suo taloudellisena hyödykkeenä, työnä ja luonnonvarana. Tämä suon elämän aikakausi alkoi Suomessa 1900-luvun alussa, mutta toden teolla 1960-luvun jälkeen, kun soita alettiin ojittaa koneellisesti (ks. luku 2.1). Koneellistumisen myötä suo – joutomaa – pystyttiin valjastamaan tehokkaammin ihmisen hyödykkeeksi. Maanomistajat innostuivat ojituksista valtion kannustaessa metsitysopeeraatioon. Asenteet suota kohtaan muuttuivat valtakunnallisesti: soiden vastus oli voitettavissa, ja niiden potentiaali oli saatava hyötykäyttöön kuten kuvassa 4. Lisäksi turpeen sisältämä energia oli hyödynnettävissä uuden teknisen kehityksen myötä. Vanha avonainen, märkä, hyödytön ja pelottava suo sai väistyä, sillä nyt suo saatiin muutettua työksi, rahaksi ja energiaksi ilman valtavia miesvoiman ponnistuksia. Luonto saatiin taivutettua ihmisen tahdon alaiseksi, eikä sillä enää ollut mahdollisuuksia taistella vastaan. (Tanskanen 2000, 190–196.) Uskon, että tämä ajanjakso ei enää sisällä tarinoita suosta, vaan suo oli olemassa ihmistä varten, ja sitä täytyi hyödyntää. Perinteiset suon käyttötavat saivat väistyä tehokkaan ja taloudellisesti kannattavan suonkäytön tieltä. Fyysisen maiseman kannalta

voidaan ajatella, että tämä aikakausi on tarkoittanut historiallisen luonnonmaiseman katoamista ja suon muuttumista kulttuurimaisemaksi.

Kuva 4. Turvetuotantoalue Savonneva Kyyjärvellä. Kuva: Vapo

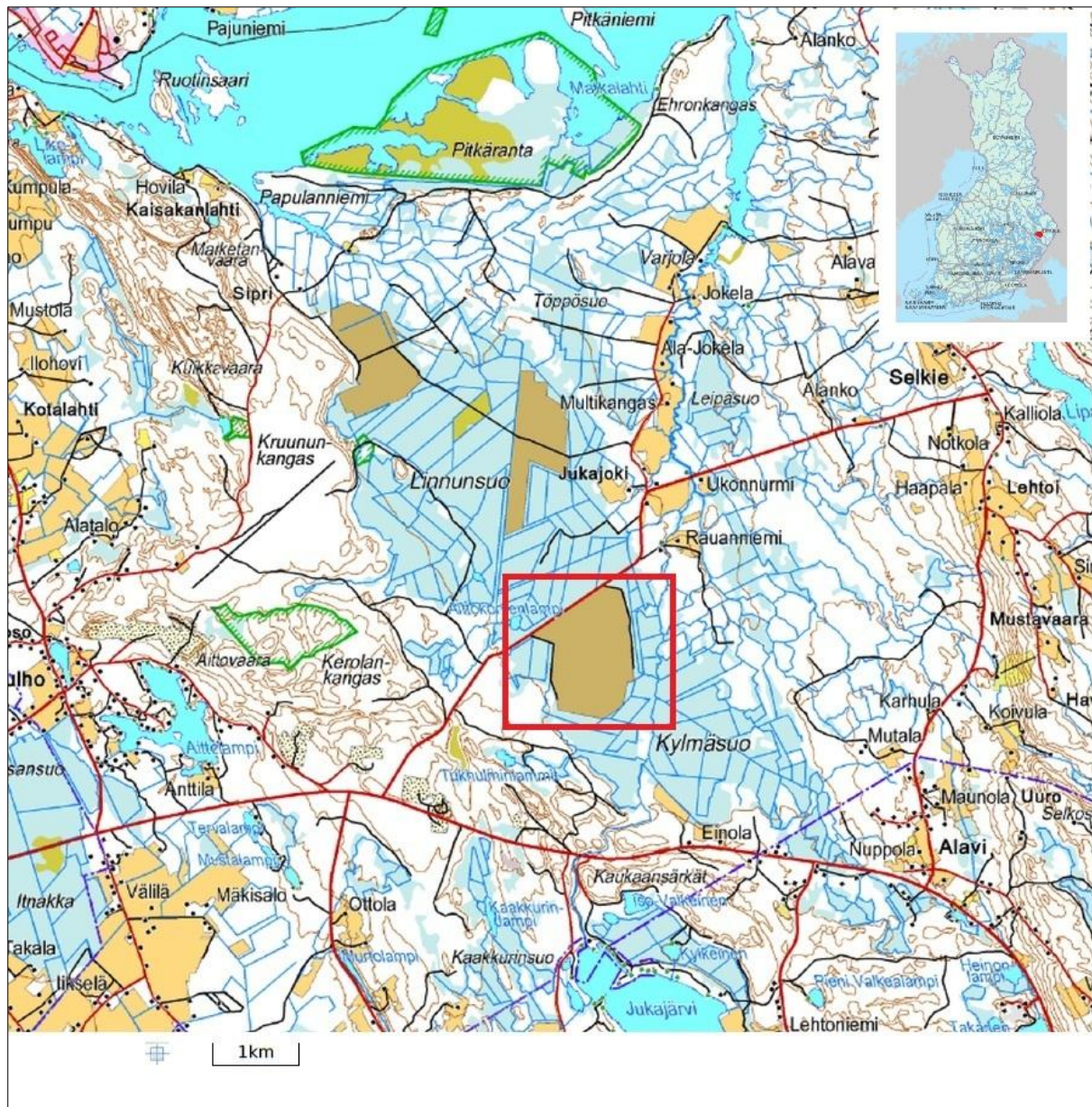
3. Kolmas suon maisemakuva, ympäristöongelmat ja niihin puuttuminen, alkaa varsinaisesti lähestyessä 1990-lukua luonnonsuojelun tultua osaksi valtion politiikkaa. Kriittikäs soiden ojitamista vastaan alkoi tulla kuitenkin jo 1960-luvulla. Ihmisten ympäristötietoisuus ja huoli luonnon säilymisestä kasvoi, ja luonnonsuojeluaate voimistui. (Tanskanen 2000, 194–202.) Ihmisen toiminnan seuraukset ovat nousseet esille, ja jäljellä oleva suo-
luonto halutaan säilyttää (Ks. luku 2.2 ja 2.3). Maisemallisesti suo ei ehkä koskaan palaudu historiallisen suo kaltaiseksi, mutta vähitellen ihmisen toiminnan jäljet saattavat hävitä luonnon alle erilaisten kunnostus- ja ennallistamishankkeiden myötä kuten kuvassa 5. Suo pyritään saamaan taas paikaksi, jolla on muitakin arvoja kuin taloudellinen arvo. Suo on arvokas, vaikka sen arvoa ei voitaisi rahassa mitatakaan. Suo voi olla kaunis, tarinoita ja muistoja synnyttävä ympäristö.

Kuva 5. Linnunsuon kosteikko ja kosteikon purkuojan suu. Kalkkikivisepelillä pyritään nostamaan veden pH-arvoa. Kuva: Tomi Nokelainen

4. Neljäs suon maisema on tulevaisuus. Mikä on suon tulevaisuus? Ehkä jokaisella ihmisellä on siihen erilainen näkemys. Tällä hetkellä näyttää siltä, että jäljellä olevat suot pyritään suojelemaan ja säilyttämään (Ks. luku 2.3). Kunnostushankkeilla pyritään palauttamaan jo ojitettuja soita luonnollisempaan tilaan. Ihminen on jättänyt lähtemättömän jälkensä suomalaisemaan, mutta näyttää siltä, että pyrkimys on kuitenkin saada suon arvot myös luonnon ja kulttuurin osalta palautumaan. Kuitenkin edelleen yhteiskunnassamme vaikuttaa myös metsä- ja turveteollisuuden intressit suoluontoa kohtaan (ks. luku 2.1 ja 2.3).

5. Linnunsuo – ympäristökonfliktin taustat ja paikallinen tieto

Kuva 6. Linnunsuo. Turvetuotantoalueet näkyvät ruskealla. Kosteikko rajattu punaisella. Pieksijoki kulkee suon pohjoispuolella ja Jukajoki suon itäpuolella. Lähde: Maanmittauslaitos

Tässä luvussa kerron Linnunsuon ja Jukajoen ympäristökonfliktin taustoja sekä kuinka Linnunsuolla on päädytty nykyiseen tilanteeseen, jossa turvetuotanto on lopetettu ja suota ja vesistöjä pyritään kunnostamaan ja ennallistamaan. Lisäksi pohdin paikallisen tiedon merkitystä paikallisten ympäristökonfliktien selvittämisessä Selkien kyläpäällikön Tero Mustosen (2013b; 2014) kirjoittamien artikkeleiden valossa.

Linnunsuo sijaitsee Pohjois-Karjalassa, Kontiolahden kunnassa, Selkien kylällä, noin viisitoista kilometriä Joensuusta itään (ks. kuva 6). Se on laaja yhtenäinen suoalue, joka koostuu Linnunsuosta (suoalueen keskus), Kylmäsuosta (suoalueen eteläreuna) ja Töppösuosta (suoalueen pohjoisreuna). Pohjoisessa suo rajoittuu Pielisjokeen, lännessä ja etelässä hiekkaiseen jäätikköjokien suistoalueeseen (hiekkakankaisiin) ja idässä Selkien vaaroihin. Jukajoki kulkee suon itäreunaa pitkin Jukajärvestä Pielisjokeen. Viimeisen jääkauden jälkeen Linnunsuon alueet olivat pitkään jäätikköjärven alla (Vesajoki 2013, 11). Suon soistuminen on alkanut kuitenkin jo varhain jääkauden jälkeen jäätikköjoen delta-alueelle. Vaikka maaperä alueella onkin hiekkainen, lähellä maanpintaa oleva pohjavesi on saanut maan soistumaan. (Nykänen 2004, 18.)

Linnunsuo on kokenut historiansa aikana samat vaiheet ja maiseman muutokset kuin suuri osa muistakin Suomen soista. Turvetuotanto Linnunsuolla alkoi 1980-luvun puolivälissä. Tätä ennen suo oli jo kuitenkin ojitettu suurelta osin valtion ajaman metsityspolitiikan edesauttamana. Tällä hetkellä suo on lähes täysin metsäojitettu, muutamaa pientä ojittamatonta aluetta lukuun ottamatta. Turvetuotantoa Linnunsuolla on ollut kolmella eri lohkollla, joista tällä hetkellä yksi on käytössä, ja yhtä uutta turvepalstaa valmistellaan tuotantokuntoon noin vuoteen 2016 mennessä (Turpeinen 2013). Nykyinen ympäristökonflikti alkoi, kun Linnunsuon läpi kulkevassa Jukajoessa havaittiin kalakuolemia paikallisen kalastajan toimesta kesällä 2010 (Mustonen 2013a, 8).

Turveyhtiö Vapo Oy sai toimia Linnunsuolla pitkään rauhassa viranomaisten myöntämien ympäristölupien turvin. Vuonna 2003 kyläläiset valittivat ensimmäisen kerran turvetuotannon vaikutuksista jokeen, muun muassa joen liettymisestä ja rehevöitymisestä. Myös vaikutukset kalastoon huomattiin jo tällöin. (Itä-Suomen ympäristölupavirasto 2003.) Kyläläisten huomiot kuitenkin sivuutettiin yhtiön ja viranomaisten taholta, ja yhtiön ympäristöluvat pysyivät voimassa. Yhtiön mukaan heidän tekemissään tutkimuksissa ei löytynyt kuin vähäisiä ympäristövaikutuksia. Myös viranomaiset (Itä-Suomen ympäristölupavirasto) totesivat turvetuotannon vaikutukset vähäisiksi. (Mustonen 2014, 237–241.)

Kalakuolemia havaittiin ensimmäisen kerran heinäkuussa 2010, ja vuonna 2011 kalakuolemia havaittiin uudestaan. Kalakuolemien seurauksena aloitettiin LEADER -rahoitteinen Jukajoen ja Jukajärven kunnostushanke, johon Selkien ja Alavin kylät tulivat mukaan. (Mustonen 2013a, 8.) Kunnostushanketta varten tehdyissä laajoissa vesistömittauksissa kävi ilmi, että Jukajoen kalakuolemat johtuivat turvetuotantoalueen lohkolta kaksi valuvista happamista vesistä. Happamat

vedet laskivat joen pH-arvon kaloille ja lukuisille muille vesieliöille sopimattomaksi. (Tossavainen 2013, 55.) Osittain vesien happamuus johtui alueen rautapitoisesta maaperästä. Turvetuotanto Linnunsuon turvetuotantoalueella lohkolla kaksi lopetettiin 2011, ja vuonna 2012 tälle alueelle rakennettiin Itä-Suomen suurin, 120 hehtaarin, kosteikko. (Mustonen 2013a, 8.) Kosteikko rakennettiin energiayhtiö Vapo Oy:n toimesta (Turpeinen 2013).

Kun kalakuolemia todettiin Jukajoessa ensimmäisen kerran, kyläyhdistys vei kalastajilta saamansa tiedon eteenpäin Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukselle (ELY -keskus). ELY-keskus totesi Vapon turvetuotantoalueen jätevesien olevan niin happamia ja rautapitoisia, että se aiheutti kalakuolemat. Kyläläisten protesteista huolimatta Vapo Oy sai kuitenkin jatkaa toimintaansa alueella, ja tuotantoalueen ympäristöluvut pysyivät voimassa. Yhtiö lupasi korjata asian, mutta siitä huolimatta kalakuolemat toistuivat vuonna 2011. Tällä kertaa kyläläiset ilmoittivat ELY-keskukselle ja poliisille. Lisäksi tapaukset saivat laajan mediahuomion. Kyläläisten painostuksen ansiosta viranomaiset ottivat asian tarkempaan käsittelyyn, ja Vapo Oy sulki Linnunsuon turvetuotantoalueen lohko kakkosen. Tällöin myös yhtiön ympäristöluvut tulivat uudelleen Aluehallintoviraston käsittelyyn. (Mustonen 2014, 234.) Yhtiön uusi ympäristölupa on vuodelta 2012 (Itä-Suomen aluehallintovirasto 2012). Siinä yhtiölle annetaan lupa uuden turvetuotantoalueen avaamiseen Linnunsuolle (lohkon yksi yhteyteen), sekä määrätään ympäristövahinkojen korvauksista ja turvelohkolle kaksi rakennetusta kosteikosta. Huhtikuussa 2014 Selkien kalaosakaskunta teki vielä vaatimuksen Itä-Suomen aluehallintovirastoon Jukajoen vesistön tilan uudesta asiantuntijaselvityksestä. Kalaosakaskunnan mukaan Vapon laatimat selvitykset eivät ole luotettavia. (Mustonen & Roivas 2014.)

Mustosen (2013b; 2014) artikkeleista käy ilmi paikallisen tiedon merkitys ympäristökysymyksissä ja -konflikteissa. Paikallisilla ihmisillä on havaintoja ja ensikädentietoa tapahtumista heidän elinalueellaan. Tämä tieto saattaa olla ristiriidassa valtaa pitävien virallisten tietolähteiden kanssa, mutta usein paikalliset ovat perillä alueensa asioista paremmin kuin viranomaiset. Mustosen (2014, 242) mukaan paikallisten ääni olisi otettava vakavasti yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Esimerkiksi Jukajoen tilanteessa paikalliset kalastajat tekivät havainnot kalakuolemista ja veden huonosta laadusta, mitä turveyhtiö ja viralliset valvontaviranomaiset eivät pystyneet seulomaan (Mustonen 2013b, 84–86). Jos kalastajat eivät olisi kertoneet havainnoistaan, olisivat ympäristön tuhot jääneet mahdollisesti viranomaisilta huomaamatta.

Paikalliset asukkaat ovat useita vuosikymmeniä eläneet ja havainnoineet kotiseutuaan sekä ympäristön ja luonnon kehitystä, joten heidän tietonsa perustuu pitkään ja tarkkaan havainnointiin. Siksi paikallisilla asukkailla on suuri merkitys tiedon saannissa tämän hetkistä tapahtumista sekä historiallisista taustatiedoista. Esimerkiksi kalastajat ovat käyttäneet samoja kalapaikkoja ja kalastusmenetelmiä pitkään ja huomaavat siten helposti jos vedenlaadussa tai kalastossa tapahtuu muutoksia. Mustonen ehdottaakin, että paikallinen tieto pitäisi ottaa osaksi paikallista luonnonvarojen ja ekosysteemien hallintaa ja suunnittelua. (Mustonen 2013b, 86–89.)

Esimerkkinä paikallisen tiedon ottamisesta osaksi päätöksentekoa Mustonen (2013b) esittelee yhteishallinnan käsitteen. Mustonen ja Pauliina Feodoroff (2013) ovat tutkineen yhteishallintaa myös Ponoin ja Nätämö-joen alueella, paikallisten alkuperäisväestöjen parissa. Yhteishallinnassa paikalliset asukkaat ja paikallinen tieto ovat avainasemassa heidän asuinaluettaan koskevassa päätöksen teossa. Paikalliset tulisi siis ottaa viranomaisten, yritysten ja yhdistysten lisäksi osaksi virallista päätöksentekoa. Paikallisilla asukkailla on tietoa ympäristön muutoksista alueellaan, alueen huomiota vaativista kohteista ja tarvittavista kunnostustoimista. (Mustonen 2013b; Mustonen & Feodoroff 2013.)

Jukajoen kunnostushanke on ensisijaisesti vesistönsuojeluhanke, ja Linnunsuon kosteikko rakennettiin ensisijaisesti suojelemaan vesistöjä – ei niinkään palauttamaan tai kunnostamaan suoluontoa (Linnunsuon hoito- ja käyttösuunnitelmakokous 2014). Silti kosteikko on myös tärkeä esimerkki soiden suojelusta ja ennallistamisesta. Kosteikko tuo mukanaan Linnunsuolle takaisin arvoja ja käyttötapoja, joita sillä ei turvetuotannossa ollut. Kosteikon myötä Linnunsuo kiinnostaa metsästäjiä, lintuharrastajia ja retkeilijöitä (Linnunsuon hoito- ja käyttösuunnitelmakokous 2014). Kosteikko merkitsee myös maisemallisesti uutta vaihetta Linnunsuon elämässä.

Alun hankaluuksien jälkeen vuonna 2014 keskusteluyhteys on saavutettu, kun Vapo, kyläyhdistys, lintutieteellinen yhdistys, ELY-keskus ja paikallinen metsästysseura istuvat yhteisessä neuvottelupöydässä laatimassa Linnunsuon kosteikon hoito- ja käyttösuunnitelmaa. Turveyhtiö on luvannut kantaa vastuun kosteikon kunnossapidosta. Vaikka Jukajoen vesi on edelleen hapanta, on tilanne parantunut huomattavasti, ja mittauksia vedenlaadun seuraamiseksi tehdään jatkuvasti. (Linnunsuon hoito- ja käyttösuunnitelmakokous 2014.) Työtä kunnostushankkeessa on vielä paljon, mutta tällä hetkellä Jukajoen vesistönsuojeluhankkeen tulevaisuus näyttää valoisalta, ja elämä palaa vähitellen Linnunsuolle. ”Linnunsuo on taas lintujen”, kuten sanomalehti Karjalainen (21.7.2013) otsikoi kosteikon rakentamisen jälkeen.

6. Aineisto

Tutkimuksessani käytin aineistona teemahaastatteluita, jotka tein neljälle Selkien kylän paikalliselle asukkaalle ja yhdelle Vapon edustajalle. Keräsin haastatteluaineiston syksyn 2013 aikana. Paikallisten asukkaiden haastattelut tein heidän kodeissaan, jolloin haastatteluympäristö oli haastateltaville tuttu ja turvallinen. Vapon edustajan haastattelun tein turvesuon laidalla. Haastateltavat oli valittu tarkoituksenmukaisesti Selkien kyläpäälikön Tero Mustosen avustuksella. Tarkoituksena oli haastatella ihmisiä, jotka olisivat asuneet Linnunsuon alueella mahdollisimman pitkään, jotta heillä olisi muistikuvia suon eri vaiheista. Mustonen tunsi paikalliset ihmiset hyvin ja pystyi siten auttamaan haastateltavien valinnassa. Kolmea paikallista asukasta haastattelin kahteen eri otteeseen, sillä ensimmäisellä haastattelukierroksella suomalaisemaa koskevat kysymykset jäivät liian pintapuolisiksi. Ensimmäisen kierroksen haastattelut olivat kestoltaan noin 20–45 minuuttia. Toisen kierroksen haastattelut olivat lyhempiä, noin 10–15 minuuttia.

Kaikki haastateltavat olivat miehiä, mikä ei suinkaan ollut tarkoituksellista. Tarkoituksenani oli alun perin haastatella myös muutamaa paikallista naishenkilöä, mutta he kieltäytyivät haastatteluista eri syistä. Lopulta ajan puutteen vuoksi en pystynyt hankkimaan muita naispuolisia tutkimushenkilöitä. Koska paikallisten asukkaiden haastatteluita on vain neljä ja haastatteluista kaikki olivat miehiä, eivät tämän tutkimuksen tulokset ole yleistettävissä. Tutkimus antaa kuitenkin tärkeää tietoa paikallisten henkilökohtaisista kokemuksista suomalaisemasta ja turvetuotannosta.

Keräsin haastatteluaineistoni teemahaastatteluilla, vaikka fenomenologis-hermeneuttisessa tutkimuksessa haastattelutilanteesta pyritään saamaan vielä avoimempi ja vapaampi (Laine 2007, 37). Halusin kuitenkin ohjata keskustelun tiettyihin teemoihin, jotka koskivat Linnunsuota, haastateltavan suhdetta suohon ja suomalaisen merkitystä hänelle. Mielestäni haastattelut olivat melko vapaita, mutta silti kahdessa haastattelussa haastateltavien kerronta jäi melko lyhyeksi. Tein tätä tutkimusta varten ensimmäisen kerran oikeita tutkimushaastatteluita, joten on mahdollista, että kysymyksen asettelu ei kannustanut pitkiin kerronnallisiin ilmauksiin tai kysymykset ohjailivat haastateltavia liikaa. Uskon kuitenkin, että haastatteluista tulee ilmi tutkimushenkilöiden kokemukset, ajatukset ja merkitykset heidän kertomuksiensa taustalla.

Ennen nauhoitettavaa haastattelua esittäydyin ja pyrin juttelemaan jonkin aikaa vapaasti, jotta haastateltavalle ja minulle itselleni tulisi rennompaa oloa. Kävin haastateltavan kanssa läpi aihe-

alueet, joista tulimme keskustelemaan. Silti etenkin ensimmäisissä haastatteluissa minua jännitti paljon. Tämä välittyi mahdollisesti myös haastateltavalle, eikä haastattelutilanteesta tullut niin rento. Mielestäni jännitys kuitenkin hävisi vähitellen haastatteluiden aikana molemmilta osapuolilta, ja myös kysymysten asettelu ja kykyni ohjata keskustelua paranivat myöhemmissä haastatteluissa. Tutkimuksen tuloksia luettaessa on kuitenkin otettava huomioon, että haastateltavat eivät välttämättä uskaltaneet sanoa suoraan omia mielipiteitään. Siksi minulta on saattanut jäädä tutkimuksessa huomaamatta joitakin merkityksiä. Muutamassa haastattelutilanteessa koin, ettei haastateltava kertonut kaikkea ajattelevansa – ehkä hän koki mielipiteensä liian henkilökohtaiseksi.

Haastatteluiden rakenne eteni ennalta olettamieni neljän suonkuvan mukaan. Haastattelu alkoi historiasta, josta tulimme ohjailevien kysymysten saattamana nykypäivään ja lopuksi kohti tulevaisuutta. Loppuun varasin aikaa ihmisten tarinoille ja vapaille kommenteille. Vaikka haastattelut seurasivatkin pitkälti edeltä laatimaani runkoa, palasimme välillä takaisin historiaan tai poikkesimme hieman aiheesta. Haastattelutilanteissa nousi esiin myös uusia teemoja, joista kysyin lisää tarkentavilla kysymyksillä, tai joista haastateltavat kertoivat oma-aloitteisesti. Nauhoitin haastattelut digitaalisella nauhurilla, mutta pyrin tekemään haastattelun aikana myös muistiinpanoja. Muistiinpanot jäivät usein melko vähäisiksi, sillä keskityin tarkasti haastattelutilanteeseen.

Haastatteluiden jälkeen pyrin mahdollisimman pian litteroimaan nauhoitukset, eli muuttamaan haastattelun kirjalliseen muotoon. Litteroituna haastatteluaineiston pituus oli yhteensä kuusikymmentä sivua. Litteroinnissa pyrin mahdollisimman tarkasti, sanasta sanaan, kirjoittamaan haastattelun auki sellaisena kuin se alkuperäisenä oli, eli käyttäen puhekieltä ja murreilmaisuja, joita haastattelut sisälsivät. Joihinkin tutkimustarkoituksiin on tarpeellista merkitä myös esimerkiksi taukojen pituudet ja äänenpainot, mutta mielestäni näillä ei ollut oman tutkimukseni kannalta niin suurta merkitystä. Pisimmät tauot, sekä selvät huokaukset ja naurahdukset merkitsin litterointiin. Litterointiin en tehnyt merkintöjä muistiinpanoistani.

Ennen varsinaisen analyysin aloittamista tarkistutin litteroinnit jokaisella haastateltavalla. Tutkimushenkilöt saivat lukea omasta haastattelustaan tehdyn litteroinnin läpi ja kommentoida, mitä he haastattelusta ajattelivat. Jotkut tutkimushenkilöistä toivoivat, etten käyttäisi joitain kohtia haastatteluista, tai että käyttäisin omaa harkintaani näissä kohdissa. Siksi päätin, että en merkitse lainauksiin haastateltavien nimiä. Ohjeet tähän haastatteluiden ”palauttamiseen” tulivat

Tero Mustoselta, joka vaati, että minä sitoudun tutkijana noudattamaan niitä eettisiä tutkimuskäytännön ohjeita, joita hän itse tutkimuksissaan noudattaa. Perusteluna tähän niin kutsuttuun aiheeseen palauttamiseen on, että haastateltavat omistavat omat mielipiteensä, jotka ovat tutkijalla ikään kuin lainassa tutkimusta varten. Oikeudet haastatteluiden sisältöön ovat haastateltavilla. Näin ollen myös tutkimuksen tulisi olla ensisijaisesti tutkimushenkilöitä varten, ei niinkään tiedeyhteisöä varten.

7. Analyysi

Fenomenologis-hermeneuttinen tutkimusote (ks. luku 3.1) näkyy vahvasti tutkimukseni analyysivaiheessa. Aluksi tutkija pyrkii kuvaamaan, mitä haastatteluaineistossa on sanottu. Kuvauksessa pyritään esittämään asiat mahdollisimman alkuperäisinä, ilman tulkintoja. Aineisto siis käydään läpi, ja tutkimukseen liittyvät kohdat (kokemukset) nostetaan esille, mutta varsinaisia tulkintoja ei vielä tehdä. Tämän jälkeen kuvauksista pyritään saamaan esiin merkityksiä ja niiden kokonaisuuksia. Tässä vaiheessa tutkija alkaa tulkita kuvausten tekstejä ja muodostaa omia päätelmiään. (Laine 2007, 40–43.) Haastatteluaineiston analyysi perustui narratiiviseen strukturointiin eli haastateltujen kertomien kertomusten ja tarinoiden (narratiivien) luokitteluun ajallisten ja sosiaalisten merkitysten mukaisesti (Hirsjärvi & Hurme 2009, 137).

7.1. Analyysin eteneminen

Tutkimukseni keskiössä olevien kokemusten ja merkitysten löytämiseen haastatteluaineistosta käytin aluksi sisällönanalyysiä. Pyrin poimimaan haastatteluista tutkimuskysymyksiini liittyvät kohdat ja kuvaamaan alkuperäistä ilmaisua mahdollisimman tarkasti. Tämän jälkeen luokittelin ja ryhmittelin poimittuja lainauksia eri teemoihin. Sisällönanalyysi antoi jo hyvän yleiskuvan tutkimusaineistosta ja vastasi maisemamaantieteellisiin kysymyksiini, mutta analyysi jäi kuitenkin kaipaamaan vielä syvempää tarkastelua. Tähän syvempään tarkasteluun käytin analyysimenetelmänä narratiivista analyysiä. Tällä analyysimenetelmällä pyrin saamaan esille eri merkitykset tutkimushenkilöiden kerronnan takaa. Aineistossa oli paljon materiaalia, jota en pystynyt hyödyntämään tässä tutkimuksessa, sillä analyysissä keskityin vain niihin aineiston osiin, jotka koskivat tutkimuskysymyksiäni.

Analyysi oli minulle tutkimukseni haastavin vaihe, sillä haastatteluista nousevien merkitysten esiin saaminen ei ollut helppoa. Analyysivaihe oli pitkä prosessi, jonka aikana analyysin tulokset elivät jatkuvasti; kirjoitin tulokset kolmeen kertaan uudelleen ennen lopullista tulososiota. Tämä analyysin ja tulosten läpikäynti toimi hermeneuttisen kehän (ks. luku 3.1) mukaisesti ja oli tärkeää vuoropuhelua aineiston ja tutkijan välillä. Tämän vuoropuhelun aikana käsitykseni aineistosta syveni, ja pystyin löytämään haastatteluiden taustalla vaikuttavat merkitykset.

7.1.1. Sisällönanalyysi

Sisällönanalyysi on laadullisessa tutkimuksessa yleisimmin käytetty väljä analyysimenetelmä, jota voidaan käyttää erilaisten tekstien analysointiin. Sisällönanalyysi luo hyvän yleiskäsityksen siitä, mitä haastatteluaineistosta nousee esille. Jouni Tuomi ja Anneli Sarajärvi (2012, 91–92) kuvaavat sisällönanalyysin etenemistä mukaillen Timo Laineen aikaisemmin esittämää kuvausta:

- Ensiksi, päätetään mikä aineistossa kiinnostaa.
- Toiseksi, käydään aineisto läpi ja poimitaan kiinnostavat asiat yhteen. Kaikki muu aineisto jää pois tutkimuksesta.
- Kolmanneksi luokitellaan, teemoitellaan tai tyyjitellään aineisto.
- Neljänneksi laaditaan yhteenveto analyysistä.

Aloitin analyysin lukemalla litteroidut haastattelut läpi. Poimin haastatteluista kaikki kohdat, jotka koskivat tutkimuskysymyksiäni, mutta kaiken muun ”ylimääräisen” aineiston jätin tutkimuksen ulkopuolelle. Tässä vaiheessa käsittelin jokaisen haastattelun erikseen. Poimiessani oleellisia kohtia haastatteluista pyrin jo hieman jakamaan aineistoa eri teemoihin, joita oli tässä vaiheessa melko runsaasti. Tekstin annoin olla vielä alkuperäisessä muodossaan.

Seuraavassa vaiheessa määrittelin jo etukäteen tarkemmin teemoja, joihin aloin jakaa aineistoa. Teemoina olivat suo maisemana, suo omana ja yhteisön hyödykkeenä, suo turvetuotannossa, suo kosteikkona, suo tulevaisuudessa sekä Linnunsuo muistoina ja kokemuksina. Näiden teemojen alle muodostui vielä erilaisia ryhmittelyitä, esimerkiksi positiivisiin ja negatiivisiin kuvauksiin. Tässä vaiheessa yhdistin eri haastatteluaineistot samaan analyysiin, mutta merkkasin jokaisen tutkimushenkilön tekstit eri koodeilla. Käytän näitä koodeja tulosten esittelyssä, sillä osa haastattavista halusi pysyä nimettöminä. Koodit ovat seuraavat:

- Henkilö A: vuonna 1962 syntynyt mies. Asunut suon ja Jukajoen läheisyydessä vuodesta 1968 lähtien. Aktiivinen metsästäjä ja kalastaja. Ei omista maata Linnunsuon alueelta.
- Henkilö B: vuonna 1955 syntynyt mies. Asunut suon läheisyydessä vuodesta 1964. Eläkeläinen, liikkunut aktiivisesti Jukajoen ja Linnunsuon alueella. Ei omista maata Linnunsuolta.
- Henkilö C: vuonna 1948 syntynyt mies. Asunut koko ikänsä paikkakunnalla. Maanviljelijä, eläkeläinen ja aktiivinen kalastaja. Omistaa maata Linnunsuolta.

- Henkilö D: vuonna 1959 syntynyt mies. Asunut koko ikänsä paikkakunnalla. Maanviljelijä ja maanomistaja Linnunsuon alueella.

Sisällönanalyysin kolmannessa vaiheessa kokosin tulokset kolmeen teemaan: 1. suomalaisema 2. turvetuotanto ja ympäristöongelmat 3. kunnostushanke ja tulevaisuus. Tässä vaiheessa kokosin ikään kuin yhteenvedoksi, mitä tutkimushenkilöt sanoivat näistä teemoista. Kirjoitin tulokset omin sanoin, eli käänsin haastatteluista nousseet teemat tutkijan kielelle. Sisällönanalyysin avulla sain vastauksen siihen, kuinka suohon maisemana, turvesuona ja kosteikkona suhtauduttiin. Haastattelujen taustalla olevat syvemmät merkitykset jäivät kuitenkin mielestäni vielä piiloon. Haastatteluissa kerrotut tarinat ja niiden kerrontatavat sisälsivät nähdäkseni merkityksiä ja asenteita, joita en sisällönanalyysin keinoin saanut tuotua esiin. Siksi analysoin aineiston vielä uudelleen narratiivisen analyysin keinoin.

Sisällönanalyysin jälkeen tuloksia kirjoittaessani huomasin myös, että vaikka analyysissä tulokset jakautuivat kolmeen edeltä mainittuun teemaan, teemoja muodostuikin nyt kaksi lisää. Niinpä sisällönanalyysin lopullisiksi teemoiksi muodostuivat Linnunsuo maisemana, Linnunsuo elämisen paikkana, Linnunsuo metsänä ja turpeena, Linnunsuo kosteikkona sekä Linnunsuon tulevaisuus. Tämäkin viittasi mielestäni siihen, että jotain oli vielä jäänyt huomaamatta analyysissä. Lopullisissa tuloksissa jätin muut teemat sisällönanalyysin osalta pois keskittyen vain suon ja suomalaisen kokemiseen. Loput teemoista tulevat esille narratiivisessa analyysissä.

7.1.2. Narratiivinen analyysi

Narratiivinen tutkimus perustuu sosiaalisen konstruktionismin mukaiseen käsitykseen, jossa todellisuus rakentuu sosiaalisista prosesseista ja merkityksistä. Toisin sanottuna ihmiset muodostavat todellisuutensa vuorovaikutuksessa toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä (ks. luku 3.1). Nämä vuorovaikutussuhteet voivat ilmetä eri tavoin. (Löytönen 2014a.) Narratiivisuus on näiden vuorovaikutussuhteiden ilmenemistä kertomuksina. Nämä kertomukset ovat konstruktivistisia, eli ihmisten kerronta rakentuu hänen aikaisempien tietojensa pohjalta uusien tietojen jatkuvasti muokatessa tätä hänen ”elämän kertomustaan” (Heikkinen 2007, 145).

Ihmisen ymmärrys itsestä ja ympäröivästä maailmasta rakentuu ja muuttuu jatkuvasti uusien kertomusten (tietojen, taitojen ja käsitysten) kasaantuessa vanhojen kertomusten päälle. Ihminen

rakentaa tietojaan uusien kertomusten mukaan, mutta tuo myös omat ajatuksensa julki kertomuksina. Niinpä narratiivisessa tutkimuksessa tutkija sekä tutkii että luo kertomuksia, narratiiveja. (Heikkinen 2007, 145–146.) Narratiivinen tutkimus perustuu siihen, kuinka yksilöt antavat merkityksiä asioille kertomustensa kautta. Narratiivinen tutkimus on hyvin subjektiivista, eikä sen tuloksissa tavoitella yleistettävää tietoa. (Heikkinen 2007, 155–156.)

Narratiivisuus voidaan ymmärtää monin tavoin, mutta tässä tutkimuksessa tarkoitan sillä tutkimusaineiston laatua ja aineiston analyysitapaa. Narratiivinen tutkimusaineisto määritellään usein kertomukseksi, jolla on juonellisen kertomuksen perusominaisuudet: alku, keskikohta ja loppu, sekä päähenkilöt. Väljän määritelmän mukaan narratiiviseksi aineistoksi voidaan katsoa kaikkea kerronnallista aineistoa, esimerkiksi elämänkertoja, tarinoita, kaunokirjallisia tekstejä ja haastatteluita. (Löytönen 2014b.) Tämän tutkimuksen haastatteluaineisto sopii mielestäni siis hyvin narratiiviseen tutkimukseen – vaikka ohjailinkin haastattelujen kulkua useilla kysymyksillä, vastaukset olivat vapaamuotoisia ja kerronnallisia. Narratiivista tutkimusotetta käytetään usein yhteiskunta-, kirjallisuus- ja sosiaalitieteissä.

Narratiivisilla tutkimusmenetelmillä pyritään hahmottamaan, mitä kertomukset paljastavat tutkittavasta ilmiöstä; minkälaisia ajattelumalleja, merkityksiä ja asenteita kertomuksiin sisältyy. Narratiivisuus analyysitapana voidaan määritellä kahdella tavalla. Narratiivien analyysi on useiden eri kertomusten luokittelua erillisiin luokkiin. Narratiivinen analyysi puolestaan tarkoittaa uuden kertomuksen tuottamista aineiston kertomuksien pohjalta. Tässä uudessa kertomuksessa tutkija pyrkii tuomaan esiin aineiston kannalta keskeiset teemat. Narratiivisessa analyysissä tutkija kääntää haastattelut tutkimuskielelle ja ikään kuin kirjoittaa tarinat uudelleen. Pyrkimyksenä on muodostaa jokaisesta haastattelusta oma ydintarina, josta käy ilmi haastattelun tärkeimmät sisällöt. Näistä ydintarinoista muodostetaan lopulta yhteinen perustarina, jossa kaikki haastattelut ovat liitettynä toisiinsa. (Heikkinen 2007, 148–149.)

Tekemäni sisällönanalyysi helpotti narratiivisen analyysin aloittamista. Olin jo käynyt aineiston useaan kertaan läpi, joten haastattelujen pääkohdat ja keskeisimmät teemat olivat minulle entuudestaan tuttuja. Narratiivisen analyysin aluksi palasin takaisin sisällönanalyysin ensimmäiseen vaiheeseen ja aivan alkuperäisiin litterointeihin. Tarkoitukseni oli näiden avulla muodostaa jokaisesta haastattelusta erillinen kertomus, tutkimuskielellä kirjoitettu narratiivi, josta käy ilmi haastattelun keskeisimmät teemat, tunteet, kokemukset ja ajatukset. Käytin omaa tulkintaani myös sanattoman viestinnän osalta, pyrkien muodostamaan kuvan haastateltavan tuntemuksista

tai mahdollisista mielipiteistä, joita hän ei uskaltanut tai halunnut sanoa. Sanaton viestintä perustui haastatteluiden aikana tekemiini muistiinpanoihin ja esimerkiksi haastatteluiden aikana ilmenneisiin taukoihin, naurahduksiin ja äänenpainoihin.

Narratiivisen analyysin toisessa vaiheessa pyrin yhdistämään kirjoittamani narratiivit yhdeksi tarinaksi Linnunsuosta. Tämä ei kuitenkaan onnistunut haluamallani tavalla, vaan usean välivaiheen kautta kertomuksia muodostui kolme. Kyläläisten kertomuksessa käy ilmi kyläläisten mielipide suosta ja turvetuotannosta. Vaikka kyläläisten näkemykset poikkesivatkin toisistaan, yhdistin kaikki neljä haastattelua yhteen kertomukseen, sillä kaikki haastateltavat edustivat paikallista väestöä. Nostan kuitenkin erilaiset mielipiteet kertomuksessa esille. Turveyhtiön tarinassa käsittelen yhtiön näkökulmaa. Tutkijan kertomus on yhdistetty näistä kahdesta edellisestä kertomuksesta ikään kuin kokoavaksi kertomukseksi tutkijan näkökulmasta. Kahdessa ensimmäisessä kertomuksessa puhun ikään kuin kyläläisten ja turveyhtiön äänellä. Viimeinen kertomus tuo esiin oman tulkintani edeltävistä kertomuksista fenomenologis-hermeneuttisen tutkimusotteen mukaisesti (ks. luku 3.1).

8. Tulokset

Tulokset ovat muodostuneet kahden eri analyysitavan, sisällönanalyysin ja narratiivisen analyysin kautta. Aluksi esittelen Linnunsuon historiallisen, maisemallisen ja kokemuksellisen tarinan narratiivisessa analyysissä muodostuneiden kolmen kertomuksen kautta. Käytän paljon suoria lainauksia haastatteluista esimerkkeinä eri teemoista. Luvussa 8.4 esittelen tarkemmin paikallisten asukkaiden suhdetta suohon ja suomaisemaan sisällönanalyysin keinoin. Pysin peilaamaan tuloksiani myös teoreettiseen viitekehykseen ja aikaisempiin tutkimuksiin.

8.1. Kyläläisten kertomus

Ennen ojitusta Linnunsuo oli aukea, paikoin kuiva ja helppokulkuinen mätässuo, paikoin hyvin märkä ja puustoltaan kitukasvuinen aapa. Ojituksen myötä puusto kasvoi suon kuivimmille osille nopeasti, mutta paikoin metsänkasvu ei ole ollut metsätaloudellisesti kannattavaa. Ennen ojitusta ja turvetuotantoa suo oli osa ihmisten jokapäiväistä elämää muun muassa maatalouden, metsästyksen, marjastuksen kautta. Historiassa elämä Linnunsuon ympärillä oli hyvin yhteisöllistä, kuten muuallakin Suomessa vielä sotien jälkeen. Linnunsuon ympäristön talot hyödynsivät yhdessä suon tarjoamia mahdollisuuksia ja yhteistoimin myös luonnonhaasteita vastaan taisteltiin.

”No sehän (Linnunsuo) oli aika märkä ennen ojitusta, et hyvinnii märkä varmaan, riippu tietysti vuosista. Jos oli satteinen kesä, ni sittenhän se oli vielä märempää, että kyllä siellä lutske kuulu kun käveli.” Henkilö C

Aikaisemmin maatalot nostivat suolta turvetta alasiksi, kuivikkeeksi karjalle. Suolla oli turpeen kuivattamista varten oma lato, niin kutsuttu ”sammallato”, joka oli kyläläisten yhteisessä käytössä. Suoniityiltä niitettiin heinää ja savisuolta nostettiin savea pelloille kylän yhteisvoimin. Suolla hitaasti kasvaneista puista saatiin oivallista materiaalia pärekattoihin. Lisäksi suolla poltettiin tervaa tervamontuissa. Näitä kuoppia on kutsuttu myös kaskimontuiksi tai naurishaudoiksi. Tällä hetkellä maanviljelyä on vielä Linnunsuon itä-reunassa Jukajoen varressa.

”Nähtävästi sitten kato tää ojitus, se ei oo niin hallanarka tuo maisema kun oli aikasemmin. Et sillon kun ei ollu ojissa niin se oli tuota jostain syystä niin hallanarkaa seutuu. Mie oli pikku pentu kun ne pitkät ajat, varmaan, en nyt ossaa valehella, kymmeniä vuosia, niin tuota ne tosiaan meillä pitivät niitä perunamaitaan. Samassa pellossa oli sitten ”Meikäläisten” ja ”Teikäläisten”* perunoita tuossa, että syksyllä kävivät aina kerreemässä sitten, säkiltään nostettiin niitä, kun ei ne ois saanu sieltä mittään sitten, sen verran semmosta hommaa.”* Henkilö C

(*nimi muutettu)

Jukajoen Rauanniemellä, Linnunsuon laidassa oli 1800-luvun loppupuolella toiminnassa rautaruukki, niin kutsuttu harkkohytty, jossa jalostettiin Jukajärvestä nostettua rautamalmia kankiraudaksi. Jukajoen varressa oli myös mylly, johon tuotiin viljaa jauhettavaksi naapurikylistäkin. Suolla kulki myllylle polkuja ja pitkospuita, joita pitkin kuljettiin kesäisin. Talvisin suon yli kulki talvitie aina Ilomantsista Joensuuhun asti. Pitkänmatkalaiset saivat yöpyä paikallisissa maataloissa. Välillä pirtit olivat täynnä yövieraita ja tallit täynnä hevosia. Kulkijoiden joukossa oli toisinaan myös venäläisiä matkaajia, joiden jäljiltä pellostä löytyy edelleen vanhoja rahoja, kopeekoita. Suon läpi kulki myös kärrytie nykyisen Jukajoentien paikalla. Kärrytie oli tuettu suolle puupaaluilla. Nykyinen asfalttatie on rakennettu vanhoille kärrytien pohjille, jotka paikoin ovat pettäneet, ja tie on mennyt pahasti montuille. Etenkin Linnunsuon länsireunalla on syvä ”suonsilmä”, johon tie vähitellen vajoaa.

”Tästähän män suon poikki niitä semmossii, mie muista, pitkospuita, että ne kai kävelemällä mäni tuonne Kulhoon ja Matkalahelle. Niitähän vielä miun nuoruudessa oli semmosia, ja tästä ne kai, siinä jonkunlainen kärrypolku on ollu. Tuossahan ol mylly tuo, niin kai ne Kulhostain päin kävi myllyssä, että ei siinä ennee näy, siitä se on purettu, vaan kuitennii siinä oli semmonen jauhomylly, Haapallaan eikös ne, Haapalan myllyhän se oli. Nehän meinas siihen kai sähkölaitoksen, että ois suunnitteilla, vaan se jäi sitten kun tuli nää ylleiset sähköverkot. Siinähän oli ihan tammet ja pelit jotta, iso vesalue siinä, patojärvi siinä yläpuolella, kyllä kai siihen jonkinlaisen turbiinin ois saanu. Tuossahan se Myllylä on paikka, siitähän se on nimesä suanu. Kai ne kävi sillon aikanaan ihan laajalta alueelta.” Henkilö D

Linnunsuo oli aikoinaan hyvä lakkapaikka, tosin toiset löysivät lakkaa enemmän kuin toiset. Metsäojituksen myötä parhaat lakkapaikat ovat kadonneet, mutta suon laitamilta voi hyvällä onnella vielä lakkoja löytää. Monet lapsuuden muistot Linnunsuosta liittyvät juuri lakankeruuseen.

”Se oli aina se lakassa käynti semmonen kesän yks huipentumista, että millon mentiin tuosta pyörillä alas, tai sitten parraina vuosina kun alko traktori olla joskus 60-luvulla, sitten mäntiin ja pantiin rekvisiitaks korvo traktorin perään, että vähän niin kun mukamas niin paljon, ei sieltä niin paljon saanu millonkaan, mutta kuhan nyt oli sitten tyylikkäästi traktori tuolla tienpuolessa ja korvo perässä.” Henkilö C

”No tuota heti alkuun sillo -64 kun tultiin – isä kun oli jo lapsuudestaan asti tottunu käymään suurperheellisenä marjassa, ja me ensimmäisenä sit ajateltiin että toi Linnunsuo näyttää hyvältä lakkasuolta, ja sitten lähettiin käymään ja kyläläiset vähän epäili että eihän siellä lakkaa oo. Kumminki lähettiin kiertämään tuota Joensuun puol reunaa sitten sinne, sinne meni mettäautotie, ni sieltä mettäautotieltä laskeuduttiin suolle ja sieltähän sit rupes lakkaa tulemaan oikeen ämpärikaupalla ja sit kun näytettiin lakasta tultuu sitä saalista kyläläisille, ni ne ei meinannu uskoo millään minkälainen aarre heillä on näin lähellä.” Henkilö B

Linnunsuo ja Jukajoki olivat myös metsästyksen kannalta hyviä alueita. Metsäkanalintuja ja jäniksiä oli ennen alueella paljon; erityisesti metso- ja teerikannat olivat hyviä. Suolla oli havaintoja myös riekkoista vielä 70-luvulla, mutta turvetuotannon ja ojituksen myötä riekkohavainnot ovat loppuneet. Suolla oli aikaisemmin myös teerien ruokinta-automaatti. Turvetuotanto ja ojitus ovat rajoittaneet metsästystä, mutta edelleen paikallinen metsästysseura metsästää säännöllisesti muun muassa hirviä. Havaintojen mukaan hirvipopulaatio alueella onkin varsin runsas. Myös karhuista ja majavista on Linnunsuon alueella paljon havaintoja. Jukajoella vesilintukanta oli aikaisemmin hyvä, mutta joen rehevöitymisen ja liettymisen myötä vesilinnut ovat hävinneet. Uuden kosteikon myötä metsästäjien mielenkiinto kohdistuu tulevaisuudessa myös vesilintujen pyyntiin.

”Siellä oli sitten, koulun opettaja piti tän nykyisen turvesuolohkon pohjospuolella keskellä sitä Linnunsuon suoraa, ni hänellä oli teeren ruokintapaikka siinä heti tien varressa ja semmonen pieni lautakoppi missä hän säilytti sitten noita kurasäkkejä sateelta suojassa ja aina sitten kouluun tullessa aamulla tai illalla kotia Joensuuhun mennessä kävi aina täydentämässä niitä ruokinta-automaatteja sitten, ja se oli erittäin hyvä teeren soidinpaikka siinä heti tien vieressä, se oli täysin puuton alue, semmonen muutaman hehtaarin läntti, että siinä käytiin aina sitten ohimennen kattomassa teeren soidinta.” Henkilö B

Suo on merkinnyt aina työntekoa, vaikka työnteon luonne on muuttunut. Ennen työ oli eloonjäämiskamppailua luontoa vastaan, nykyisin työ on suon hyväksikäyttöä luonnonvarana. Aikaisemmin työtä tehtiin kylän yhteisvoimin, nykyään yksityisten yritysten voimin. Toisille suon metsitys ja turpeenosto on oikea tapa hyödyntää suota, toiset nauttivat mieluummin luonnon-tilaisesta suosta.

Turvetuotanto voidaan sallia osaksi suomalaismaa, jos se on taloudellisesti kannattavaa ja sen ympäristövaikutukset saadaan mahdollisimman vähäisiksi. Maanomistajat näkevät suon mieluummin hyötykäytössä kuin hyödyntämättömänä maisemana. Maisemana suo on luonnonmukainen, mutta hyödytön. Suosta on käytännössä hyötyä vain metsätaloudessa ja turvetuotannossa. Suomessa soita on paljon, joten kotimaisia energian ja puun lähteitä pitäisi käyttää. Toiset saivat ojituksista itselleen hyvän metsätaloudellisen hyödyn, mutta toiset ojittivat soitaan pitkin hampain epäillen suota metsänkasvualustana. Turvetuotanto on yhteiskunnan ja energiansaannin kannalta järkevä vaihtoehto, vaikka jotkut sitä epäilevätkin.

”Ei henkilökohtaisesti mittään ihmeempiä tunteita aiheuta, että nythän ne on niin kun meillään nää mitkä suoalueet ni mehtänähän ne on käytännössä ihan, hyvät nuorekot siellä että jonkun verran hakattu ja harvennettu niitä, että eipä sillä muuta taloudellista merkitystä hyvin oo.”

Henkilö D

”No ei kai siinä, siis mie oon sitä mieltä että turvetta pitäis nostoo, ehottomasti, että onhan tää hölmöläisen hommoo ajoo tuolta jostain vinkuintiasta kivihiiltä tänne, minun mielestä. Mutta tuota nää kun on näitä viherpiipertäjien touhuja, ni nää on. Nyttii on EU:ssa käsittelyssä tämä risunpolttosysteemi, ni eikun vaan lisäpykällee, kusetusta. Metät on tuolla täynnä kaiken näkösttä rytöpuuta joka voitaa polttaa ja samoin näistä turvesoista on promillen osa käytössä ja hirmunen huuto on siitä, että nyt kun turvetta nostetaan ja nyt siitä tulloo sitä ja sitä saastetta. Ei kait ne oo ennennii hirveesti välittäny siitä mitenkä ne, onhan niillä ne altaat ollu ennenkii tuolla, mutta tuota kyllähän nykytekniikalla voijaan paremmin hallita tuo, sitten mie en tiiä tuotakiin, parempi kun en sano mittään, mittään tästä nykysestä touhusta, en oikeen, en oikeen tiiä.” Henkilö C

Vaikka turvetuotanto onkin maanomistajien mielestä hyvää ja kannattavaa soiden hyödyntämistä, turveyhtiön toiminta oli huonoa, itsekästä ja epäilyttävää – etenkin tapa, jolla yhtiö osti maita itselleen. Maat ostettiin pilkkahinnalla. Jos joku ei suostunut myymään, uhkailtiin pakkolunas-

tuksella. Turvetuotanto itsessään on jossain määrin kannatettava soiden käyttömuoto, mutta Vapon toimintatapa turvetuotannossa on huono. Myös kyläyhdistys toimi alkuun ajattelemattomasti turvesuon suunnittelussa, sillä maanomistajat kokivat, ettei heiltä oltu kysytty lupaa toiminnan aloittamiseen.

”Sitten tietysti kun tuo Vapo rupes, tai oikeestaan kylätoimikunta kai se alotti sen höyryymisen siitä turvetuotannon nostamisesta ja ei näitä maanomistajia sitten ollenkaan kuhtunu edes niihin tilaisuuksiinsakaan. Se meni vähän niin kun perse eellä puuhun se homma. Niin kun ois voinu kuvitella, että kututtaan niin kun maanomistajatkin siihen, jos ruetaan kylätoimikunnan toimin ajamaan jottain asioo, että nyt tehhään turvetuotantoalue siihen.” Henkilö C

Oishan se Vapo aikoinaan ostanu nää mejän, mutta ne ois niin halvalla menny että ei niitä oo. Maksoko ne 1500 markkoo hehtaarista ja se on se hirmunen se hehtaarituotto hyvinä kesinä sillon aikoinaan, kun sillä Vapolla oli sitä turvemenekkiä ni se, en muista vaan se ol aika hurja se vuostuotanto, hyöty siitä hehtaarilta mikä turvetta suatiin. Johan ne kantoja keräs tuhannenviidensadan eestä kun ne semmosella ajovat kantokarhella, ni nehän hakkeeks sitten mäni, että se oli aika halpa kyllä millä ne osti.” Henkilö D

”Eihän ne sen kummemmin, ne vaan ostattel näitä maita, ja tosiaan edullisestihan ne sai näitä. Alussa pelottelivat että pakkolunastaat, sillee et jos joku myy, on sitä semmostain... Ei sitä taija ihan turvetuotannossa pakkolunastuksella päästä.” Henkilö D

Yritysten ja yhteiskunnan toiminta sekä päätöksenteko koettiin epärehelliseksi ja harhaanjohtavaksi, jolla tavalliset ihmiset saatiin huijattua tekemään itselleen epäedullisia ratkaisuita. Turveyhtiö käyttäytyi häikäilemättömästi tietämättömien kyläläisten suhteen, ja vain harvat uskalsivat vastustaa yhtiötä. Yksityinen ihminen on heikossa asemassa kun suuryritys tai yhteiskunta painostaa. Toisinaan myös luonnonsuojelu ja kunnostushankkeet koettiin epärehellisiksi ja jonkun muun etua ajaviksi toiminnoiksi, joiden tarkoitus on jossain muualla kuin itse suojelussa. Yhteiskunnan toimintaan kaivattiin rehellisyyttä, jossa asioista puhutaan ääneen ja myös yksittäiset asukkaat ja maanomistajat otetaan huomioon.

”No se on sitten oma kuvionsa siinäkki Vapon touhussa mitä ne harrasti siihen aikaan, nähtävästi nytkiin vielä, että vähä niin kun Lapissa näitä koskiosuuksia lunastivat, että jollekin annettiin konjakkipullo ja jollekin tota koskenkorvaa korvaukseks siitä, että kun ostivat näitä kos-

kiosuuksia. Et siis pilkkahintaanhan ne osti tuota suota ja uhkasivat pakko-ostolla ja kaikilla tämmösillä, niin kun nyt on tää pakko liittyminen, näihen kuntien touhu, ihan sama kuvio, mutta vähän niin kun eri muodossa. Et tota sen meijän rajanaapurin kanssa sitten, tai se tuli meille sitten kerran ja sano että pitäskö meijän vähä yhteistyötä tehdä tässä hommassa että tota, tää nyt mennöö, ja siellä nyt on sit ne meijän maat molempien ni vielä myymättä toistaseks” Henkilö C

”Aikoinaan tosiaan kiisteltiin siitä kun ne yritti ostoo sitä väkisin ja uhkasivat pakkolunastuksella sun muilla, mutta tuota eihän semmosta pykällöö oo olemassakaan, mutta jokuhan se ois hatäpäissään, ja myivät niitä. Joku möi kahella tonnilla hehtaarin puineen päivinneen, joku älyys myyä puut pois ja möi sen pohjan samalla hinnalla. Sitten muutamasta talosta kertovat, se oli se ukko tullu ja ”joo, että ei hiän, ei nyt pysty enempää siitä kun sen kaks tonnia maksamaan”, mäni pihalle ja tuli sen salkkusa kanssa, ”no minä sen kaks sattoo vielä maksan siihen piälle, kyllähän ne ei siitä hyvvee tykkää.” Se sai sitten kaks tuhatta kaks sattoo. Siis jotenkin tää on semmosta ihan kusetusta, täyellistä, tasaltaan kusemista.” Henkilö C

Toisesta näkökulmasta suomalaisema menee pilalle ihmisen toiminnan, etenkin turvetuotannon ja metsäojituksen takia. Suoluonto ja -maisema ovat arvokkaita luonnontilassaan, eikä suon taloudellista hyödyntämistä voi pitää soiden järkevänä käyttönä. Suosta ei ole myöskään metsätaloudessa juuri hyötyä, joten mieluiten suo nähtäisiin luonnontilaisena. Turvetuotanto on vain laaja alue mustaa maata, joten se ei voi olla osana maisemaa. Turvetuotanto ei myöskään tuonut kyläisille töitä turveyhtiön lupauksesta huolimatta.

*”Kyllä, ihan luonnontilasina ja ojittamattomina vielä, että tuota ne kyllä sais olla ihan rau-
rauhassa ja luonnontilasina kun ei niissä, eihän niissä kuitenkaan vaikka niitä ojitetaan, niin ei niistä taija mittään puuntuottookaan tulla hyvinkään paljoo enempää. Tietysti ainahan se suosta riippuu että minkälainen, mutta ihan saisivat minun mielestä rauhassa olla” Henkilö A*

”No ei, ei se (turvetuotanto) oikeen voi olla osa maisemaa, ei se kyllä, kyllä se mennee pilalle se maisema siitä, että sehän on pelkkää tummaa, mustaa sellasta.” Henkilö A

”Se (turvetuotanto) vaatii kumminki niin suuret investoinnit, et se vaatii niiltä soiltakin suuria alueita et mitä kannattaa rueta yleensäkin niin hyödyntämmään, ja se tietysti silloin vaatii ympäristöltäkin samalla lailla suht muuntautumiskykyä ja suhtautumista siihen entiseen maisemaan, et saattaa olla monesti vaikeeta ja sitte et se on yks energiamuoto tietysti tuo turpeen hyödyntä-

minen niin se on. Tietysti mieluumminhan sitä näin niin kun muuten luonnon hyväksikäyttäjänä niin mieluummin näkis ne luonnontilassa, mutta tota se on just tää mistä näitä löytää näitä energialähteitä ni menee useimmiten ohi näihen luonnon arvojen, et tota mieluummin mä itte näkisin ne kumminkin luonnontilassina kun sitten tota tämmösissä tehokkaassa hyötykäytössä.”

Henkilö B

Turvetuotannon alussa ihmiset eivät vielä ymmärtäneet tuotannon merkitystä ympäristön kannalta. Kun turvetuotannon vaikutukset alkoivat näkyä maisemassa, tuli mielipiteistä turvetuotantoa kohtaan erittäin kielteisiä. Erityisesti Jukajokeen turvetuotannon myötä ilmestyneet haitat ovat vaikuttaneet paljon. Joen pilaantuminen haittaa enemmän kuin itse suomalaisen pilaaminen.

”Ei se oikeestaan siinä vaiheessa vielä vaikuttanu silleen, kun tota ei sillon vielä ymmärtäny niin kun noista haittoloista silleen, miten se tuon joen tosiaan pillaa. Ja ei sitä oikeen ossaa hahmottaa silleen että se on niin laajamittasta kuitennii, isot alueet että tuota, kun ei ollut nähnyt aikasemmin missään sitä tehtävän, eikä turvesoitakaan ollu nähny sitä ennen siihen aikaan.” Henkilö A

”Kyllähän ne nuo haitat mitkä tuohon Jukajokeen on tullu, nehän vaikuttaa hirmu paljon, mutta ei nyt muuten oikeestaan se ite suo jos sitä ajatellaan.” Henkilö A

Kylän aktiiviset kalastajat ovat huolissaan Jukajoen tilasta, sillä kalakanta on huonontunut paljon muutaman viime vuoden sisällä. Lisäksi veden huono kunto ja rehevöityminen ovat vaikuttaneet joen sorsakantaan heikentävästi. Joen pilaantuminen on ollut suurin haitta turvetuotannossa, mutta ojitus ja turvetuotanto haittaavat myös metsästystä, ja turveliiikenne aiheuttaa pöly- ja tievaurioita. Myös eläimet ovat joutuneet siirtymään turvetuotannon tieltä. Hyviä puolia turvetuotannossa ei juuri ole.

”No tietenkin ku siitä valumaveet tuli ja rupes noi Jukajoen vesistö niin kun, siis vedenlaatu heikkenee ja sitä humusta kertymään sinne pohjaan, niin tota tietysti siellä niin kun verkot oli jatkuvasti jo yhen yön jälkeen ihan sitten ummessa, että ei siellä niin kun enää kalastuksesta tullu mittään tuolla alavesistöllä. Ja sehän se niin kun oli suurin vihankohde niin kun mikä kohdistu siihen sitten tohon työmaahan. Ei siitä niin kun mittään hyötyy oo missään suhteessa ollu, päinvastoin.” Henkilö B

”En tiää vaikuttaako se (turvetuotanto) sitten tuohon sorsakantaan, mutta sorsakantahan on menny hirmu huonoks nykyjään, että eihän tiälä oo oikeestaan ollenkaan sorsia. Sitä ei nyt kukkaan tiää onko sillä, onko tuolla vaikutusta siihen, mutta tuota ennen aikaan oli aivan älytömästi niitä sorsiaki joella ja tuossa Tiittalassa sitten mistä se levennee niin tuota, et nykyjään on turha lähtee sorsanmetälle tuonne, tai suapihan sitä mennä mutta ei sieltä mittään sua.”

Henkilö A

Lapsuuden muistoissa Jukajoki oli kirkasvetinen ja hiekkapohjainen. Kalakanta oli runsas ja monipuolinen. Myös lohikalat kuuluivat joen kalastoon. Nyt joki on rehevöitynyt runsaasti ja lietetty. Paikoin lietettä on tullut niin paljon, ettei veneellä enää pääse liikkumaan.

”Hirveestihän se on rehevöityny, niin kun kasvaa joka paikka sitä heinikkoa ja tuota mitä kaikkee kasvii kasvaakkaan sillee. Ja totta kai sieltä on hävinny se hiekka, hiekkapohja poikkeen kokonaan kun tuota siihen on tullu sitä lietettä niin paljon, että sehän oli sillo aikoinaan ni tota hirmu kirkasvetinen ja tuota siellähän monessa paikkaa niiku hiekkapohja oli ihan siinä että se näky tuolleen ja penskana sillo uittiin niin siellä oli ihan hyviä hiekkapohjia tosiaan.”

Henkilö A

Kosteikko on Linnunsuon ja Jukajoen vesistön tulevaisuuden kannalta paras ja ainoa vaihtoehto. Vaikka suo ei palaudukaan ennalleen, on kosteikko kaikkein luonnonmukaisin ratkaisu ja Jukajoen kunnostamisen kannalta erittäin tärkeä. Maisemallisesti suosta ei enää tule alkuperäisen kaltaista, mutta kosteikon myötä elämä palaa takaisin suolle.

”No kyllähän se tavallaan ennallistuu jonkinlaiseks luonnontilaseks, kun siihen niin kun nää linnut palautuu ja tota. Mut eihän se mitenkään niin kun se suo ennallistu niin kun siinä oikeessa merkityksessä, mut niin kun sille nyt voi tehdä sen minkä enää pystyy tekemään noilla kosteikoilla, et jotain elämää palautuu sinne.” Henkilö B

Kunnostustoimiin olisi pitänyt ruveta jo aikaisemmin, mutta asialle ei osattu tehdä mitään tarpeeksi nopeasti ja painokkaasti kylälaisten taholta. Ympäristötuhojen laajuutta ei huomattu tarpeeksi aikaisin, eikä kunnostushankkeelle ollut sopivaa vetäjää, joka olisi saanut kylälaisten äänen kuuluviin. Turveyhtiö on ollut kova vastaväittelijä, eikä Vapo olisi ottanut vastuuta aiheuttamistaan ympäristövahingoista, jos viranomaiset eivät olisi puuttuneet asiaan. Aluksi yhtiö ei halunnut tehdä mitään yhteistyötä, mutta pakon sanelemana se on ruvennut kantamaan vastuu-

taan. Kosteikkoa pidettiin tärkeänä myös siksi, että suuri energiayhtiö joutui myöntämään virheensä ja kantamaan vastuun aiheuttamistaan vahingoista.

”Eihän näille tälle kehitykselle ite oo pystynyt mitään, että ei siitä oo tota tehty mitään äänestäksiä, tai siis kansanäänestäksiä tällä kylällä että mikä on kyläläisten mielipide, mutta tota onneks nyt tää kosteikko on pystytty, tai siis kosteikon syntyyn on pystytty vaikuttaa kylätoimikunnan puitteissa, tai ei siis nyt kylätoimikunnan, mutta lähinnä siellä yks henkilö, tää Mustosen Tero on henkilökohtasella panoksellaan niin saanu aikaseks tän mikä nyt on nykyinen tilanne.”

Henkilö B

”Than hyvä asiahan se (kosteikko) on, ois vaan pitänyt jo aikasemmi. Onhan sieltä varmaan sitä mössöä, mahto vielä paheta kun ne sitten Vapo kaivo tämän, tuosta tieltä asti syventivät tämän vetoviemäriin sinne suolle, ni eikös tuosta lie sedimentistä lähtenä jos sinne on saostuna ja virtaushan voimistu aika paljon, sillonhan ne tais tulla ne kalakuolemat. Vaan onhan tuohon nyt jo heinee kasvanu että näkyy se jarruttelevan tän veen virtausta. Sillonhan se hulahti aika sukkelaan ne veet kun ne kaivo sen. (Naisääni: Ja penkattii eikös ne ollu turpeessa) Nii, ja kyllä se kevväällähän tuli, näähän oli nää, pellon vierite kulkoo, ni nurmellekki sitä nous muttoo tulvavessiin mukana, et on se valtava turvemassa tuolla ala- alajuoksulle mennynnä.”

Henkilö D

”Noo se on tainu olla pakko ottaa vastuuta, että eikös nää oo tuomioistuimen päätöksiä, et sen kautta niin kai se on se keskusteluyhteyssii syntynyt ja tuota ovat niinku ruenneet ottamaan vastuuta sen takia ehken. Eivät varmasti mitään vastuuta ois ottanu jos ei ois sieltä oikeudenkäyntiä sun muuta ollunna että tuota.” Henkilö A

”Tietenkin alkuunhan se on Vapo kova vastaväittelijä näissä vastuukysymyksissä, mutta onneks meillä nyt on sen muutaman ikävän tapauksen jälkeen kun rupes niitä kalakuolemia tulemaan tohon Jukajokeen, ni Vapokin heräs siihen, et kun saatiin niitä, niin sieltä sitten ne vedet tutkitettuu ja et mikä niiden tuo turvesuon aiheuttama kuormitus oli niille vesille ja tota mitä se aiheutti kaloille, niin tota sen jälkeen sitten rupes jo ääni muuttuun kellossa, et tota ollu suht-koht yhteistyöhalusii sen jälkeen.” Henkilö B

”Onhan tää tota niin, tää on hieno päänavaus valtionyhtiöltä, että myöntää nää virheensä ja lähtee mukaan tähän sitten tälläseen projektiin, et tota toivottavasti nää nyt on tota, saa kansa-

*laiset liikkeelle muissakin, muissakin kylissä ympäri Suomea ketkä, ketä tää nyt koskee, koskee
nää vastaavanlaiset haittavaikutukset niin tuota, kyllä tää nyt on”* Henkilö B

Tähän mennessä kosteikko on toiminut, eikä mustaa lietettä ole enää tullut rankkasateiden jälkeen niin kuin aikaisemmin. Uusia kalakuolemiakaan ei ole toistaiseksi havaittu. Kosteikko on tärkeä myös linnuston kannalta, sillä alueella levähti ja pesi jo useita kymmeniä lintulajeja ensimmäisen kesän aikana. Kunnostushanke on hyvä suunta Jukajoen ja Linnunsuon tulevaisuudelle. Se on myös Linnunsuon maiseman kannalta tärkeä, sillä vesi elävöittää maisemaa. Jukajoki tarvitsisi vielä muita kunnostustoimenpiteitä tulevaisuudessa, esimerkiksi ruoppauksen. Vapo pitäisi velvoittaa puhdistamaan joki – joka sen on pilannut, sen pitää se myös korjata. Lisäksi uudet kosteikot joen valuma-alueelle ovat tärkeitä.

”Totta kai se on hyvä juttu nyt tälleen, että ei sieltä oo tullu, vaikka on ollut nytten naita joitain rankkojakin satteita, ni ei sieltä enää tänä kesänä oo tullu sitä mustaa, ruskeeta vettä, mitä joskus tuli monta päivää sen jälkeen ku oli rankkasade. Että sehän on hyvä ja kai se tuolleen ni tuota oli kaikista järkevin tavallaan ni tuo suon jatko tavallaan tehdä tuolaseks, että tuota onhan siinä lintuloille hyvä alue nytte.” Henkilö A

”Sehän nyt vaan pyssyy ennallaan, jos ei tuota Vapo tosiaan, jos Vappoo ei velvoteta puhistamaan tuota jokkee, että eihän se, eihän se korjaudu juurikkaan siitä, jos ei sitä ruopata tuota jokkee. Kun se on niin paljon tullu sitä lietettä siihen, et se vieläkin kasvaa umpeen jossain vaiheessa, jos sitä ei niinkun ruopata auki. Mutta jos sille semmonen tehään ni sittehän se näyttää hyvältä, hyvältä kyllä kun tuonne yläpuolelle vielä tulee niitä kosteikkoja sun muita, että sieltäkään ei tule enää niitä haitallista ainetta vesistöön. Mutta kunnostuksen se tuo joki todellakin vaatii nytten.” Henkilö A

”No ei tässä muuta suuntaa oo. Kyllä se tuota ainu mahdollisuus on, et ketkä on siitä hyödyn ottaneet ni ne myös täytyy ne jollain keinon ennallistaa.” (Henkilö B)

”Toivottavasti Vapo vastuunsa kantaa tuossa hommassa” Henkilö A

Yksi maanomistaja ei nähnyt kosteikkoa tärkeänä. Hänen mielestään olisi ollut parempi nostaa turve loppuun, eikä jatkokäytöllä olisi ollut sen jälkeen suurta merkitystä. Hän näkee kosteikkohankkeen lähinnä turhana ”höyryämisenä” eikä usko, että turvetuotanto on ainoa syy Jukajoen

huonoon tilanteeseen. Ainut hyöty kosteikosta on päästä jälle luistelemaan talvisin. Nykyinen kunnostushanke on enemmänkin luonnonsuojelijoiden näennäistä hyväntekeväisyyttä, vaikka soita pitäisi oikeasti hyödyntää järkevästi.

”En mie oikeen tiiä mitä hyötyy siitä ois kellekkään, miun mielestä se ois se turve pitäny nostoo siitä pois ja sitten tehä niitä kosteikkoja jos tarvihtoo, ois vähä syvemmän kosteikon saanu siihen” Henkilö C

”Siinä on käyty sitten luistelemassa. Siinä on semmonen, no nythän se on varmaan isompi kun se on nyt noussu tuohon sitä vettä, ni sen takkii siihen suolle sitten mentiin urkkiutummaan, kun tuota mie arvelin jos jää pettää niin ei hyvin syvälle puota ja sit jos vaikka pettääkin ni turve- kylpyhän on terveellistä, siin ois huvi ja hyöty samassa.” Henkilö C

Linnunsuon tulevaisuus on valoisa uuden kosteikon myötä. Alueen virkistyskäytön uskotaan lisääntyvän etenkin lintuharrastajien osalta. Kosteikon kehitystä odotetaan mielenkiinnolla, ja toiveita kosteikon maanlaajuisesta julkisuudestakin elätellään. Metsästäjien odotukset kohdistuvat tulevaisuudessa mahdolliseen linnustukseen, vaikka aluksi kosteikko onkin rauhoitettu. Myös Jukajoen vesistön uskotaan parantuvan, tosin uudet konkreettiset parannustoimenpiteet joen osalta olisivat toivottavia.

”Mut näin niin kun kosteikkona se on siis kaikkien virkistyskäytössä, että siellä saahaan tuota ihan kansallista näkyvyyttä Selkielle. Käy näitä lintubongareita sit, nehän on liikkuvaista väkeä, käyvät tota tiirailemassa. Mut tota mä uskon että siitä syntyy vielä niin yks Suomen parhaita kosteikkoja.” Henkilö B

8.2. Turveyhtiön kertomus

Turvetuotanto on turvemiesten mielestä hyvä ja järkevä soiden käyttömuoto. Turve on energianlähteenä kotimaista, hyödynnettävää turvetta on paljon, ja turvetyömaat työllistävät paikallisia ihmisiä. Energian tuonti muualta on järjetöntä, kun kotimaista polttoainetta on yllin kyllin tarjolla; olisi outoa, jos näitä luonnonvaroja ei saisi hyödyntää. Suolla ei ole muita arvoja kuin taloudellinen arvo. Jos suo on metsätaloudellisesti kannattamaton, kannattaa maanomistajan myydä maansa turveyhtiölle. Tällöin suosta on maanomistajalle jotakin hyötyä. Turveyhtiö korvaa me-

netetyn maan mielestään käypään hintaan. Turvetuotannon jälkeenkään suo ei jää hyödyttömäksi, sillä käytetyt turvesuot sopivat hyvin maatalouteen.

”Eihän sillä tämmösellä suomalaisella muuten kovin kummasta arvo oo, niin kun metsätaloustusmielessä aika huonostihan se puuta kasvaa, mutta kun ne on ostanu Vapo aikanaan, niin kylälähän niistä ihan kohtuuhinnan on saanu maanomistaja.” Matti Turpeinen (Vapo)

”Nyt tietysti jälestä päin kun ajatellaan, niin on jalostunu, niin kun tässä näkyy oikeella puolella, ni pelloksi nämä suot ja nääkin on ihan niin kun täysien tukien peltoja, että ne on viljelijät hyvin hanakasti kuitenkin näitä ostelleet näitä turvesuon pohjille tehtyjä peltoja.”

Matti Turpeinen (Vapo)

Ennen turvetuotannon alkua Linnunsuo oli jo ojitettu, ja turvesuon tieltä voitiin kaataa tiheä puusto. Turvetuotannon aloitus ja maakaupat sujuivat kaikessa rauhassa ja yhteisymmärryksessä kyläläisten kanssa. Maa-alueista tarjottiin hyvää hintaa maanomistajille, ja kyläläiset suhtautuivat myöntämielisesti turvetuotantoon. Vasta viime vuosina ympäristöongelmien ja Jukajoen kalakuolemien vuoksi kyläläisten mielipide on muuttunut kielteisemmäksi.

”Ihan myöntämielisestihän ne (paikalliset) suhtautu, mulla ol, sitä valokuvvaa yritin ehtii Pielisjokiseutu-lehestä, ol valokuva, siellä tämän Selkien kylän joku, en nyt muista nimmeekään, semmonen tuota kyläaktivisti, vanhempi mies jo ol, niin tuota tuolla missä nyt nuo meijän, tai siun auto jäi, niin sieltä on se kuva otettu kun myö katottiin sinne suolle päin ja tuo Selkien kylä näky niin kun taustalla, että ihan myöntämielisesti ne silloin suhtautu, ei siinä ollu valittajia. Niin kun nää maanhankinnatkin on onnistunna ihan hyvin, että ei oo ollu, tietysti se nyt on tullu sitten tämä niihen kalakuolemien tautta, niin tuota sitten tietysti vähän kriittisempihi mielenilmauksii on ollu.” Matti Turpeinen (Vapo)

Turveyhtiö on saanut liian paljon negatiivista huomiota mediassa. Niinpä yhtiön johto päätti, että kaikki huomatut puutteet tuotannossa korjataan, vaikka kaikki ympäristöongelmat eivät olisikaan turveyhtiön aiheuttamia. Uudenlaiseen myönteiseen asenteeseen ympäristöasioiden hoidossa vaikuttaa myös yhtiön johtoportaassa tapahtuneet henkilöstömuutokset. Turvetuotannon päästöjä on aina seurattu ja mitattu tarkkaan, ja valvontaa on tehostettu jatkuvasti. Yhtiön puhdistussysteemit ovat tehokkaita, ja päästöt turvealueilta pienempiä kuin metsäojitetuilta alueilta.

Vapo on kuitenkin myötämielisesti mukana kaikissa kunnostushankkeissa ja pyrkii parhaansa mukaan saamaan tuotantonsa mahdollisimman ympäristöystävälliseksi.

”No se on Vapon ylin johto tietysti tuota luvannut laittaa nämä, kun se on ollu vähän tuota tiedotusvälineissä ainakin riepotelu Vapoo näistä vesien pillaamisesta, niin se on Vapon ylin johto tuota ottanu semmosen kannan, että ne puutteet mitä ilmennee niin laitetaan kuntoon ja sitten missä ei pystytty, niitä kun meillä on joissakin näitä hyvin pienii työmaita joissa ei pysty niin kun maanomistusolosuhteittenkaan takkii, pystytty tekemään näitä tehokkaita vesienkäsittelysysteemeitä, nin sieltä turvetuotanto loppuu sitten.”

Matti Turpeinen (Vapo)

”Seurataan, seurataan koko ajanhan sitä ja niin kun kaikilla muillakin työmailla niin sehän konsultti kiertää ottamassa tietyn väliajoin niin tuota joka työmaalta niin sieltä mistä nämä veet lähtee työmaalta niin ulkopuolisiin vettiin niin otetaan näytteitä, eli sieltä otetaan näytteet niin kun sieltä mistä niihen puhistussysteemien ennen kun se sinne mennöö ja sitten sieltä poistopäästä, eli nähhään se miten paljon se niin kun sitten puhistuu ja sitten nämä pitoisuudet laskoo. Että kyllä niitä seurataan ja on seurattu ihan iän kaiken, mutta nyt tietysti vielä entistäkin tehokkaammin. Se Savo-Karjalan vesiensuojeluyhdistys taitaa olla se firma, joka tuota ne näytteet ottaa ja tekkee ne määritykset ja sieltä tuloo sitten säännöllisin väliajoin ne raportit Vapollekin.” Matti Turpeinen (Vapo)

Vaikka Linnunsuon lohko kaksi jäi turvetuotannon osalta kesken, on Vapo aktiivisesti mukana Jukajoen kunnostushankkeessa. Vapo pyrkii siten todistamaan, että ei ole turveyhtiönä niin paha ympäristön vihollinen kuin on mediassa annettu ymmärtää. Yhtiö on mukana kehittämässä kosteikon tulevaa käyttöä ja suhtautuu myötämielisesti Linnunsuon jatkokäytön suunnitteluun.

”Kyllähän se Vapo on niissä projektiloissa mukana ja niin kun tämän Jukajärvenkin, niissähän on Vapo mukana, ja niillähän on niitä projektijuttuja tässä, kun haastattelivat tätä, Mustonenkohan se on nyt tämä mikä aktivisti tässä ollu, niin tuota radiossa tais olla, vai oliko se jossain, lehestäkö minä luin sen, että niillä on niitä kehittämishankkeita niin kun etteenkin päin ja Vapo on niissä mukana. Koska tuota se sillä keinon haluaa, halutaan niin kun tuota näyttee se että ei tässä niin paha, pahhoo jälkee tehä, eikä olla niin paha vesien pillooja mitä on annettu ymmärtää. Sitä minä en ossoo mennä sanomaan mitä niillä siinä ol, mutta tuota mitä heillä liekkään niin Vapo on kuitenkin niissä mukana.” Matti Turpeinen (Vapo)

Tulevaisuudessa turvetuotantoa pitäisi Suomessa jatkaa, ja soiden tarjoamaa raaka-ainetta hyödyntää. Nykyiset voimalaitokset sopivat turpeen polttoon, ja olisi turhaa tuoda polttoainetta tai energiaa ulkomailta esimerkiksi kivihiilen muodossa. Turve on kotimaista, ja sen käyttö tukee kotimaista työvoimaa. Siksi Suomen tulisi jatkossakin hyödyntää runsaita turvevaroja. Myös Linnunsuon osalle yhtiöllä on jatkosuunnitelmia. Uusi tuotantoalue Linnunsuolle pitäisi valmistua vuonna 2016.

8.3. Tutkijan kertomus

Linnunsuon historia ilmenee ihmisten kertomuksissa muistoina, jotka ovat usein hyvin yhteisöllisiä. Suo on ollut hyvin arkinen työympäristö, mutta silti siihen liittyy paljon muistoja ja tarinoita. Suon antimia on hyödynnetty yhdessä, ja suon vastuksia on voitettu yhdessä. Suon hyödyntäminen ennen metsäojitusta on ollut hyvin luonnonmukaista, vaikka ihmisen kädenjälki on paikoin suomalaisemassa näkynytkin. Tämä suon historiallinen maisema vastaa hyvin ennakkoletustani suosta ennen taloudellisen hyödyn aikakautta (ks. luku 4). Suomuistot liittyivät yleensä lapsuuteen ja nuoruuteen, jolloin suo oli vielä luonnontilainen tai vasta metsäoitettu. Myös Laurén (2006, 90–92) esittää, että hänen tutkimissaan suokirjoitelmissa ihmisten muistot suosta sijoittuivat pääosin lapsuuteen. Kokemuksien kautta ihminen tuo esille omaa luontosuhdettaan.

Yhteiskunnan kehittymisen ja soiden taloudellisen hyödyntämisen myötä suo yhteisöllisenä tahtumapaikkana on menettänyt merkityksensä, eikä suon taloudellisen hyödyn aikakauteen liity enää muistoja sisältäviä kertomuksia. Maaseudun töistä kerrottiin enemmän tarinoita, mutta ojituksesta ja turvetuotannosta huomattavasti vähemmän. Myös tämä seikka tulee ilmi Laurénin (2006, 109) tutkimuksesta. Turvesuo koettiin yhteiskunnan kehityksen valitettavana seurauksena, jolle ei ole mahtanut mitään. Yhteiskunnan edut menevät luonnonarvojen ja kyläläisten mielipiteiden ohi. Suo ei ole enää elämisen paikka vaan luonnonvara, eikä elämä ole enää yhteisö- vaan yksilökeskeistä. Suota ei hyödynnetä enää kylän voimin, vaan suon hyödyt ovat yksityisten maanomistajien ja turveyhtiöiden.

Toisaalta kaikki mielipiteet eivät olleet turvetuotantoa vastaan, vaan turvetuotanto nähtiin nykyisessä maailmanajassa järkeväksi ja tehokkaaksi soiden käytöksi. Aikaisempi soiden historia on mennyt, ja nyt suot on mahdollista valjastaa taloudelliseen hyötykäyttöön – työksi ja energi-

aksi. Kotimaisen polttoaineen saanti katsottiin tärkeämmäksi kuin suoluonnon säilyttäminen. Soiden hyödyntäminen piti toteuttaa mahdollisimman pienillä vahingoilla ja tarkkaan harkiten, mutta silti turvetuotanto ja etenkin metsätalous voitiin hyväksyä osaksi suomalaismaa.

Paikallisten ihmisten ja turveyhtiön näkemysten välillä oli kuitenkin ristiriita turvetuotannon toteuttamisesta ja siitä kuka tuotannosta hyötyy. Turveyhtiö otti mielestään paikalliset asukkaat huomioon, tarjosi töitä ja korvasi aiheuttamansa vahingot. Kyläläisten mukaan yhtiö toimi röyhkeästi maanostoissa ja huijasi ihmiset myymään maansa pilkkahintaan. Turvetuotanto ei myöskään tarjonnut työtä paikallisille, eikä yhtiö halunnut ottaa vastuuta aiheuttamistaan ympäristövahingoista. Kyläläisten kertomuksista jäi vaikutelma, että suuryhtiöt ja yhteiskunta ajavat omaa etuaan yksittäisten ihmisten kustannuksella. Kyläläisten ääni jää usein voimakkaampien vaikuttajien taakse. Kyläläiset halusivat rehellistä päätöksentekoa, jossa he itse voivat olla osallisena. Tähän tarjoaisi mahdollisuuden esimerkiksi Mustosen (2013b) esittelemä yhteishallinta (ks. luku 5).

Suurimpana uhkana turvetuotannossa nähtiin sen vaikutukset vesistöihin. Kylän aktiiviset kalastajat olivat huomanneet turvesuon vaikutukset jo kauan sitten, mutta suurta turveyhtiötä vastaan omat vaikutusmahdollisuudet koettiin vähäisiksi. Haittavaikutuksiin ei osattu myöskään reagoida riittävän nopeasti, vaan odotettiin, että joku lähtisi ajamaan asiaa. Vasta kun kunnostushankkeelle saatiin aktiivinen vetäjä, kyläläiset saivat äänensä kuuluviin ja yhtiö otti kyläläiset huomioon. Tähän tarvittiin kuitenkin kyläyhteisön painostusta, median huomiota ja lopulta virkavalan puuttumista asiaan. Ensisijaisesti Jukajoen pilaantuminen oli kyläläisten suurin huolenaihe, mutta myös Linnunsuon maiseman pilaaminen, vaikutukset eläimiin, teiden särkyminen ja haitat metsästykselle koettiin turvetuotannon haittapuoliksi.

Kosteikko nähtiin parhaana ratkaisuna Linnunsuon tulevaisuuden kannalta. Myös turveyhtiö suhtautui kosteikkohankkeeseen myötämielisesti hankalan alun jälkeen. Kosteikon tulevaisuuteen liittyi paljon toiveita esimerkiksi metsästyksen ja virkistyskäytön suhteen. Kosteikon odotettiin tuovan kylälle julkisuutta, ja tilanteen kehittymistä seurattiin mielenkiinnolla. Kosteikkoa pidettiin hyvänä esimerkkinä siitä, miten rikottu luonto saadaan korjaantumaan. Se oli myös tärkeänä avaus kylien ja suuryritysten yhteistyössä. Tärkein tavoite kosteikolla oli kuitenkin Jukajoen vesistön parantaminen. Kosteikko koettiin hyväksi aluksi joen kunnostamisessa, mutta lisäksi kaivattiin uusia konkreettisia toimenpiteitä.

Kosteikon myötä Linnunsuolle saadaan takaisin elämää, joka turvetuotannon myötä oli kadonnut. Maisemaa hallitsevat taas luonnon elementit. Kunnostushanke on saanut kyläläiset taas toimimaan yhteisönä yhteisen asian puolesta. Vaikkei alkuperäistä Linnunsuota saadakaan enää takaisin, kosteikko voi olla taas paikka, jossa syntyy uusia muistoja ja kertomuksia – paikka, joka voi olla osana elämää.

8.4. Suon ja suomalaiseman kokeminen

Suomaisema ilmeni paikallisten asukkaiden haastatteluissa kahdella eri tavalla: fyysisenä suomaisemana ja merkityksellisenä suomaisemana. Suomaiseman merkityksellisyyden jaoin kahteen ryhmään: aineellisiin ja aineettomiin merkityksiin. Näihin luokkiin sisältyy haastateltavien erilaiset suhtautumistavat metsäojituksen, turvetuotannon ja kosteikon myötä tapahtuneeseen suomaiseman muutokseen. Maiseman kokemuksellisuus on esitetty tiivistetysti taulukossa tämän luvun lopussa (ks. taulukko 1).

Suo maisemana määriteltiin jokaisessa haastattelussa samalla tavalla näkyvien ominaisuuksien kautta. Keskeisimpiä asioita suomaisemassa olivat suokasvillisuus, puuttomuus, märkyys ja taksaisuus. Suomaisema kuvattiin sellaisena kuin suo fyysisesti on. Luulen, että haastateltavat ymmärsivät suomaiseman suon fyysisenä olemuksena. Maisemaa ei mielletty merkitykselliseksi itsessään, vaan maisema oli vain fyysinen näkymä: millainen suo on, ja miltä se näyttää? Maiseman ymmärtäminen fyysisenä näkymänä onkin ihmisten yleisin lähestymistapa maisemakäsitteeseen (Raivo 2002, 89). (ks. luku 3.) Suomaisemaa kuvatessaan kaikki haastatellut kuvasivat luonnontilaista suota, vaikka myöhemmin muutamasta haastattelusta kävi ilmi, että turvetuotanto ja ojitus voidaan hyväksyä osaksi suon maisemaa. Suomaisemaa eräs haastateltu kuvasivat seuraavalla tavalla:

”Se (suo) on tietysti semmonen alava kosteikko, mikä on muodostunu kenties vanhojen järvien pohjalle ja kasvanu umpeen. Et se on niin kun märkää luonnontilasta aluetta, jossa on tyypillinen kasvusto, että ei se sen ihmeellisempi. Siinä tietysti on omat hyödynnettävät asiat niin kun soille tyypilliset marjat: karpalot, lakat ja reunoilla puolukat, mustikat. Et ei siinä sen ihmeellisempi, mut tietysti maisemana ni se on semmonen avoin, kostee paikka, et täydentää nuita muita maisematyyppejä.” (Henkilö B)

Maiseman aineettomat merkitykset tulivat haastatteluissa esille usein kokemuksina. Kokemuksellisuus liittyi suohon paikkana, ei niinkään maisemana. Maisema oli ikään kuin taustana kokemuksille ja tapahtumille, kuten myös Tanskanen (2000, 187) määrittelee. Yhdessä maisema ja siihen liittyvät kokemukset, tapahtumat ja asenteet loivat suon – paikan jossa ihminen ja luonto kohtaavat. Niinpä suon kokonaisvaltainen kokeminen liittyy sekä paikkaan että maisemaan, kuten pohjustin maisemateoriassa luvussa 3. (esim. Tanskanen 2000; Setten 2006.) Kokemuksellisuus tuli esille esimerkiksi tarinoina ja kertomuksina, jotka kuvasivat suolla tapahtunutta elämää – maataloustöitä, marjastusta ja muuta suolla liikkumista. Näitä kokemuksia oli jokaisella haastateltavalla, ja ne liittyivät usein lapsuuteen ja nuoruuteen, kuten Laurénin (2006) tutkimuksessa (ks. luvut 2.4 ja 8.3).

Nämä kokemukset tulivat esille, kun kysyin, mitä suomalaisema haastateltavalle merkitsee. Useimmiten suomalaiseman merkitykset miellettiin hyödyiksi tai käyttötavoiksi, ei niinkään suon merkityksiksi itse maisemana. Kuitenkin kolmessa haastattelussa nousivat hyötyjen ja kokemusten lisäksi esiin myös itse näkyvän suomalaiseman aineettomat merkitykset. Nämä kolme maiseman merkitystä olivat suomalaisema historiallisena näkymänä ja aikaperspektiivinä, suomalaisema rauhoittavana ja suomalaisema osana Suomen maisemien kirjoa.

Suomaiseman merkitys historiallisena näkymänä tuli esille yhdessä haastattelussa. Haastateltavalle suomalaisema merkitsi ajallista perspektiiviä suomalaiseman kehitykseen ja historiaan. Suota havainnoidessaan hän voi nähdä erilaiset maiseman kehityksen vaiheet ja kokea itse olevansa osa tätä kehitystä hyödyntämällä suon antimia. Haastateltava koki myös ojituksen, turvetuotannon ja nykyisen kosteikon osana suomalaiseman kehitystä, vaikka olisikin mieluiten nähnyt suon yhä luonnontilaisena. Seuraavissa kahdessa lainauksessa tulee esiin kuinka haastateltava kokee suomalaiseman muutoksen:

”No se on lähinnä antaa tämmöstä ajallista perspektiiviä. Siitä näkee että mitenkä kenties vanhat järvet on aikanaan kasvaneet umpeen, tai siis niin kun muinaiset järvet laskeneet jonnekin ja sit taas kasvaneet umpeen, et siinä niin kun näkee sen pitkäajallisen perspektiivin siinä luonnon kehityksessä ja sitten sen että siellä on erilaista havainnoija just tätä ajan kiertokulkuu, kun tota siellä näkee niitä kuolevia puita ja sitten taas mitä siitä voi hyödyntää, et nää marjat nimenomaan ja siinä mielessä.” (Henkilö B)

”Aina sieltä ojittamisesta lähtien turvetuotannon alkamiseen ja sit nyt tähän kosteikkovaiheeseen, niin kaikki nää on ollu semmosia suht koht nopeita muutoksia, mitä on just sattunu meikäläisen elinaikana tapahtummaan. Niin tuota ilman muuta se niin kun se luonnontilanen olis ollu kaikista paras vaihtoehto, mut näihin on kaikkiin niin kun tottunu omina vaiheinaan. Että tota turvetyömaan tultuu ni sitä aikasa ihmetteli niitä työkoneita ja sen, niihen turveaumojen valtavuutta, et mitenkä paljon siitä niin kun sitä massaa saa irti suosta, mut tota nyt se on se vaihe ohi ja sit nyt katellaan tota kosteikkovaihetta mikskä se kehittyy. Mut mielenkiintosta on ollu seurata.” (Henkilö B)

Myös toisessa haastattelussa suon pitkä historia tuli ilmi, kun haastateltava tiesi suokairauksista löytyneen vanhoja puiden runkoja. Hän ei kuitenkaan liittänyt historiaa suomalaisemaan.

Suomaiseman kokeminen rauhoittavana kävi ilmi yhdessä haastattelussa. Haastateltava koki suon rauhalliseksi paikaksi, jossa voi tehdä omia asioitaan muiden häiritsemättä. Haastateltava puhui maiseman sijaan tässä kohden paikasta, joten mielsin, että hän koki suon maisemallisesti sekä näkymänä että ympäristönä. Tässä kohden haastattelua puhuimme juuri suomalaiseman merkityksestä. Kuitenkin samaan hengenvetoon haastateltava hyväksyi turvetuotannon osaksi suomaisemaa.

”Niin kun mie jo tuossa just sulle huastoin siitä, niin kyllä kai se suo on semmonen rauhottava paikka tavallaan, että tuota siellä voipi huuhailla omia juttujaan, kuullostella ja tuota. Mut sitten niin kun jos sanotaan turvekäytössä ja muussa, niin kyllä mie oon sitä mieltä, että niitä pitäis semmosiakin maisemia olla, mielummin kun jonkun kivihiilen ajo tuolta ympäri maalimmoo - - .” (Henkilö C)

Suomaisema koettiin merkitykselliseksi myös osana Suomen luonnonmaisemia. Tämä näkökulma tuli esille kahdessa haastattelussa. Suomaisema koettiin yhtä tärkeäksi kuin muutkin maisemat, täydentämässä suomalaista maisemakirjoa. Haastateltavat olisivat mieluiten nähneet suomaiseman edelleen luonnontilaisena ilman ojitusta tai turvetuotantoa. Turvetuotanto pilasi suomaiseman, mutta se kuitenkin nähtiin välttämättömänä pahana, jolle ei voinut mitään. Toisaalta nykyinen kosteikkohanke nähtiin taas maisemallisesti suuntana parempaan, koska luonnolliset elementit, vesi, kasvillisuus ja eläimet palaavat turvetuotantoalueelle.

”No kyllähän suomalaisema kansa on tärkeä, kyllähän kaikki maisemat on tärkeitä, että kyllähän se elävöittää siinä välissä, että tuota ei miun mielestä mitään maisemaa sais raiskata silleen, että totta kai se on tärkeä samalla tavalla kun mitä muuttiin maisemat.” (Henkilö A)

Kokemusten ja aineettomien arvojen lisäksi suomalaiseman merkitys ymmärrettiin useimmiten aineellisena hyötynä. Suomalaisema määriteltiin fyysisenä näkymänä, mutta suomalaiseman merkitys oli suon tarjoamien resurssien hyödyntämistä. Etenkin maanomistajat halusivat nähdä metsätalouden ja turvetuotannon osana suomaisemaa. Suomalaisema tarkoitti työtä sekä omaa ja yhteiskunnan taloudellista hyödykettä. Mennyttä luonnon suomaisemaa muisteltiin lapsuudesta, mutta yhteiskunnan kehittymisen myötä suomalaisema on muuttunut rahaksi (ks. luku 3). Tosin maanomistajatkin olivat sitä mieltä, että ojitus ja turvetuotanto pitäisi keskittää vain sinne, missä se on taloudellisesti kannattavaa. Metsätalouteen soveltumattomat suot pitäisi jättää ojittamatta, ja turvetuotannon vesistövaikutukset pitäisi saada mahdollisimman pieneksi. Aineellinen merkitys oli tärkeä myös kahdelle muulle haastateltavalle. He näkivät suomalaiseman merkityksen marja- ja metsästysmaana, mutta ojitus ja turvetuotanto eivät kuuluneet heidän mielestään suomalaiseen. Suomalaiseman pilaamista ei olisi kuitenkaan koettu niin haitallisena, jos siitä ei olisi aiheutunut haittaa vesistöille. Vesistöt koettiin tärkeämmiksi kuin suomalaisema.

”Puuntuotannossahan nää meilläin niin kun on, että ei sillä muita, muita arvoja kyllä voi sanoa” (Henkilö D)

”Kyllä miun mielestä siitä pitää sitä turvetta nostaa kerran siinä on hyvä, siihen tarkotukseen käypästä tavaraa ja riittävästi, niin eikun vuan.” (Henkilö C)

Yhteenvetona voidaan todeta, että suo maisemana käsitetään fyysisenä ja luonnontilaisena, mutta suomalaiseman merkitys ymmärretään usein luonnonvarana ja hyödykkeenä. Haastateltujen kuvaukset suosta maisemana vastasivat hyvin suon historiallista kuvaa (ks. luku 4). Tähän liittyi myös suon luonnonmukainen hyödyntäminen esimerkiksi marjastamalla. Suomalaiseman merkitys koettiin enemmän hyödykkeenä kuin aineettomina merkityksinä. Maanomistajien mielestä metsätalous ja turvetuotanto voidaan käsittää osaksi suomaisemaa, koska se tuo suolle jotain ”järkevää” käyttöä. Maanomistajilla suomalaiseen liittyi taloudellinen hyötynäkökulma, mutta ne haastateltavat, jotka eivät omistaneet maata, olisivat nähneet suomalaiseman mieluummin luonnontilaisena ja hyödyntäneet suota esimerkiksi marjastamalla. Suomalaiseman pilaamista sinänsä ei koettu niin vaarallisena, mutta se koettiin uhkaksi, koska siitä aiheutui samalla haittaa

vesistöille. Vesistö koettiin tärkeämmäksi kuin suomalaisema, ja suon hyödyt tärkeämmiksi kuin suon esteettiset tai luonnon arvot.

MAISEMAN TULKINTA	NÄKÖKULMA SUOMAISEMAAN	ILMENEMISTAPA HASTATTELUISSA	ESIMERKKI
Fyysinen maisema	Suomaisema luonnonelementtinä	Luonnontilaisen suon fyysisten piirteiden kuvaus	<i>”Se (suomaisema) on aika har- harva puustonen, sammalta kasvava kosteahko paikka. Onhan sitä suota tietysti monenlaista, mutta en mie oikeen piä suona semmosta missä kasvaa kuitennii aikapaljon puuta, että melko aukeahko.” (Henkilö A)</i>
Merkityksellinen maisema	Suomaiseman aineettomat merkitykset, suokokemukset	Suomaisema historiallisena näkymänä, työn ja rauhoittumisen paikkana sekä osana luonnon kirjoa	<i>”Kyllä kai se suo on semmonen rauhottava paikka tavallaan, että tuota siellä voipi huuhailla omia juttujaan, kuullostella --” (Henkilö C)</i>
	Suomaiseman aineelliset merkitykset	Suomaiseman mieltäminen turhaksi jos siitä ei saa taloudellista tai käytännöllistä hyötyä. Metsätalous ja turvetuotanto osana suomaisemaa.	<i>”Ei henkilökohtaisesti mitään ihmeempiä tunteita aiheuta, että nythän ne on niin kun meillään nää mitkä suoalueet, ni mehtänähän ne on käytännössä ihan. Hyvät nuorekot siellä, että jonkun verran hakattu ja harvennettu niitä, että eipä sillä muuta taloudellista merkitystä hyvin oo.” (Henkilö D)</i>

Taulukko 1. Maiseman tulkintatavat.

9. Yhteenveto ja pohdinta

Tutkimusongelmana tässä tutkimuksessani oli, kuinka Linnunsuon maisema on muuttunut aikojen kuluessa, ja kuinka suon vaikutuspiiriin kuuluvat ihmiset kokevat muutoksen sekä muutokseen vaikuttaneet tekijät. Tutkimuskysymykseni olivat:

- 1) Miten paikalliset ihmiset kokevat suon maisemana ja elettyinä paikkana?
- 2) Miten paikalliset asukkaat kokevat turvetuotannon aiheuttamat muutokset ja ympäristöongelmat?
- 3) Mitä paikalliset asukkaat ajattelevat kunnostushankkeesta ja Linnunsuon tulevaisuudesta?

Vastaan näihin kysymyksiin esittelemieni sisällön- ja narratiivisen analyysin tulosten pohjalta. Vertaan tuloksiani tutkimukseni teoriataustaan ja aikaisempiin tutkimuksiin.

Haastattelemieni ihmisten kuvaukset suomalaisesta olivat pääasiassa suon fyysisiin ominaisuuksiin liittyviä. Suomaiseman kokonaisvaltaiseen kokemiseen liittyivät kuitenkin myös suomuistot lapsuudesta ja nuoruudesta, suon eri hyödynnystavat sekä suon fyysinen olemus. Suota arvostettiin historiallisena, rauhallisena ja luonnollisena maisemana, mutta nämä merkitykset jäivät nykyään usein aineellisten arvojen ja hyötyjen alle. Suomaisema on siis muutakin kuin pelkkä näkymä. Suo on muistoja, arvoja, työtä ja rahaa. Suomaisema fyysisenä maisemana kuvataan yleisesti luonnonnäkökulmasta, mutta maiseman merkitys koostuu jokaisen ihmisen omista arvoista, tunteista ja asenteista. Tämä tulos vastaa hyvin kulttuurimaantieteellistä maiseman kokemuksen teoriaa (ks. luku 3). Suomaisema merkitsi enemmän luonnonmaisemana paikallisille, jotka käyttivät suota virkistys käyttöön, kun taas maanomistajilla taloudellinen näkökulma suohon korostui.

Linnunsuon maisemaan ovat vaikuttaneet voimakkaasti metsäojitus ja turvetuotanto. Maisema on muuttunut luonnontilaisesta, harvapuustoisesta suosta metsäksi ja mustaksi turpeeksi. Maiseman kehitys kuitenkin jatkuu edelleen rakennetun kosteikon myötä. Aikaisemmin suo on ollut enemmän yhteisöllinen arjen paikka ja maisema, johon liittyi paljon muistoja ja tarinoita. Suon yhteisöllinen merkitys hävisi kuitenkin metsätalouden ja turvetuotannon myötä, mutta kunnostushankkeen myötä yhteisöllisyys on taas palannut suomalaisemaan. Kosteikko on kylän yhteisvoimin saavutettu maisema, joka luo taas uusia muistoja.

Näkemykset turvetuotannosta jakautuivat kahtia. Maanomistajat hyväksyivät turvetuotannon osaksi suomalaisemaa, vaikka heidän suhtautumisensa turveyhtiöön olikin negatiivinen. Muut haastateltavat olivat jyrkästi turvetuotantoa ja metsäojitusta vastaan. Kuitenkin Jukajoen tilanne nähtiin yleisesti vakavana. Juuri negatiiviset vaikutukset vesistöihin aiheuttivat suurinta vastustusta ja huolta. Turvetuotannon vaikutukset maisemaan ja metsästykseseen koettiin myös huonoina. Turveyhtiön vastuuttomaan toimintaan ympäristötuhojen korjaamisessa suhtauduttiin negatiivisesti. Haastateltavien mukaan, yhtiö ei olisi suostunut ottamaan vastuuta ilman viranomais-ten puuttumista asiaan.

Kunnostushankkeeseen suhtauduttiin pääasiassa positiivisesti. Kosteikko nähtiin parhaana vaihtoehtona Linnunsuon jatkokäytölle. Kosteikko oli tärkeä eritoten Jukajoen kunnostuksen kannalta, ja joen parannustoimenpiteitä toivottiin lisää. Vain yksi haastateltavista ei nähnyt kosteikossa hyviä puolia. Tulevaisuudessa kosteikon kehitys nähtiin positiivisena niin luonnon kuin ihmistenkin kannalta. Suon virkistyskäytön uskottiin lisääntyvän, ja linnuston kannalta kosteikko koettiin erityisen tärkeäksi.

Tämän tutkimuksen tulokset eivät ole kuitenkaan suoraan yleistettävissä, vaan tutkimus on subjektiivinen esimerkki siitä, miten ihmiset kokevat suomalaisen ja sen muuttumisen ihmistoi-minnan vaikutuksesta. Kuitenkin fenomenologisen tutkimusotteen mukaan ihmisten henkilökohtaiset kokemukset sisältävät myös yhteisöllisiä merkityksiä (ks. luku 3.1). Vaikka ihmisten kertomusten ja tarinoiden merkitykset ovatkin subjektiivisia, on mielestäni tärkeää muistaa, että jokaisella ihmisellä on paljon kokemuksia, havaintoja ja tietoja kotiseudustaan, joita ei ole muilla ihmisillä tai viranomaisilla. Yksityisten ihmisten kertomusten esiintuominen tutkimuksessa on tärkeää, sillä henkilökohtaisesta kokemuksesta huolimatta kertomukset sisältävät aina tietoja, jotka ovat tärkeitä pyrittäessä ymmärtämään ilmiöiden syitä ja seurauksia. Siksi asukkaiden kuunteleminen ja huomioonottaminen myös paikallisessa päätöksenteossa on ensiarvoisen tärkeää, kuten Tero Mustonen (2013b; 2014) tutkimuksissaan tähdentää (ks. luku 5).

Tähän ihmisten kertomusten ja niiden taustalla olevien merkitysten ymmärtämiseen fenomenologis-hermeneuttinen tutkimusote antoi hyvän työkalun. Ihmisten ymmärtämisen kautta voidaan saada paljon tietoa, jota ei muulla tavoin ole saatavissa. Ymmärtävän tutkimuksen kautta esimerkiksi paikallisen ihmisten ääni saadaan kuuluviin heitä koskevissa kysymyksissä (ks. luku 3.1).

Tuloksia lukiessa on syytä muistaa, että haastattelujen otoskoko oli varsin pieni. Myös haastattelun asema suohon nähden vaikuttaa paljon tutkimuksen tuloksiin. Jos olisin esimerkiksi haastatellut turvetyömaan urakoitsijaa tai entistä ojankaivajaa, olisivat heidän suokokemuksensa voineet olla hyvin erilaisia kuin nyt haastattelemieni paikallisten asukkaiden.

Tutkimuksen aikana mieleeni nousi kysymys, miksi turveyhtiö ei alun perin halunnut korjata asioita. Teijo Rytteri (2002, 171) toteaa tutkimuksessaan metsäyhtiöiden vastuusta, että suurin syy yritysten lainvaatimuksia parempaan ympäristövastuuseen on tärkeiden sidosryhmien tyytyväisenä pitäminen eli markkinoiden turvaaminen. Jos kauppa käy ja kukaan ei valita, miksi yhtiöt tekisivät asioita, joista koituu kustannuksia. Teollisuusyrityksille luonto on raaka-ainetta, mutta 1960-luvun lopulla alkanut ympäristökeskustelu ja luonnonsuojelu ovat pakottaneet teollisuusyritykset ottamaan myös luonnon aineettomat arvot huomioon toiminnassaan (Rytteri 2002, 171–175). Vasta kun painostus on riittävän kovaa ja negatiivinen julkisuus on yhtiölle haitallisempaa kuin ympäristöasioiden korjaaminen, saadaan aikaan jotakin. En tarkoita, että yhtiöillä olisi oikeus riistää luontoa ja ihmisiä tai olla piittaamatta säännöistä, jos kukaan ei vastusta, mutta sillä tavoin yhteiskuntamme toimii. Miksi kukaan tekisi asioita, jotka ovat itselle haitallisia tai energiaa, rahaa tai aikaa vieviä, jos kukaan ei sitä vaadi? Siksi yhteiskuntamme toimintaa ohjaa lait. Ihminen on valitettavasti itsekäs. Jos joku ei käske, ei kukaan tee vapaaehtoisesti.

Ehkä tämä itsekkyyks on yksi syy myös Jukajoen vesistön pilaantumiseen. Koska viranomaiset eivät ole vaatineet yhtiöltä parempaa ympäristövaikutusten seulaa, ei yhden pienen joen saastuminen Suomen mittakaavassa vaikuttanut yhtiön toimintaan (ks. luku 5). Paikalliset asukkaat kokivat, ettei heillä ollut tarpeeksi vaikutusmahdollisuuksia oman kylänsä ja elinalueen asioihin ennen kuin kylälle saatiin tarpeeksi vaikutusvaltainen persoona viemään kyläläisten asiaa eteenpäin (ks. luvut 8.1 ja 8.3). Ehkä ihmisten ajattelutapa Suomessa on sellainen, että asioiden annetaan olla, eikä omia oikeuksia osata tai uskalleta vaatia tarpeeksi suureen ääneen. Virananomisilta vaadittaisiinkin herkempää reagoimista kyläläisten ääneen. Ratkaisuna tähän voisi olla esimerkiksi Mustosen (2013b) esittämä yhteishallinnon periaate (ks. luku 5).

Tämän tutkimuksen tekeminen on ollut mielenkiintoinen, joskin myös työläs prosessi. On ollut mielenkiintoista tutkia, miten ihmiset kokevat oman kotiseutunsa maiseman muutoksen sekä huomata, miten eri tavoin suomalaisemaan ja ihmistoiminnan vaikutuksiin maisemassa voidaan suhtautua. Haastavinta minulle tässä työssä oli saada tutkimustani tukeva teoria mieleiseeni

muotoon ja aineiston analyysivaihe. Tämän tutkimuksen tulokset muotoutuivatkin vasta pitkän prosessin päätteeksi. Samalla omat tietoni ja taitoni tutkimuksen tekijänä mielestäni kehittyivät.

Tutkimuksenteon aikana pohdin myös omaa suhdettani suomalaisemaan ja turvetuotantoon. Alussa suhtauduin turvetuotantoon melko neutraalisti. Mielestäni turvetuotanto pilasi suomalaisen ja aiheutti paikallisesti suuriakin vahinkoja ekosysteemille. Toisaalta turvetuotanto on varteenotettava vaihtoehto kasvavaan energiatarpeeseen, sillä Suomessa soita on paljon. Turvetuotannossa pitäisi kuitenkin käyttää kaikkia mahdollisia keinoja ympäristöongelmien minimoimiseen. Sen sijaan metsäojituksesta minulla oli jo tutkimuksen alkuvaiheessa melko kriittinen näkemys. Mielestäni metsiä ja soita on ojitettu lähes mielivaltaisesti ilman, että niiden vaikutusta metsätaloudellisesti tai ympäristön kannalta on edes arvioitu.

Koen tämän tutkimusprosessin lisänneen omaa arvostustani suoluontoa kohtaan. Tutkimuksen aikana minulle konkretisoitui, kuinka paljon Suomessa on soita historian saatossa ojitettu ja otettu turvetuotantoon, ja kuinka uhanalainen ennen niin monimuotoinen suoluontomme nykyään on (ks. luku 2.2). Siksi jäljellä olevien luonnontilaisten soiden suojelu on mielestäni tulevaisuudessa tärkeää. Jukajoki ja Linnunsuo ovat surullinen esimerkki siitä, mitä ihmisen toiminta on aiheuttanut suoluonnolle ja vesistöille. Toisaalta nykyinen Jukajoen ja -järven vesistöjensuojeluhanke sekä Linnunsuolle rakennettu kosteikko ovat myös hyvänä esimerkkinä siitä, miten rikottu luonto pyritään korjaamaan. Vaikka suot eivät palaudukaan entiselleen kosteikkojen myötä, ovat kunnostushankkeet mielestäni tärkeitä luonnon monimuotoisuuden sekä vesistöjen laadun kannalta.

Tulevaisuudessa Linnunsuon kosteikko ja Jukajoen kunnostushanke tarjoavat useita mielenkiintoisia tieteellisiä tutkimuskohteita. Tutkimusta kosteikolla voidaan tehdä monen tieteenalan näkökulmasta aina biologiasta humanistisiin tieteisiin. Pelkästään maantieteellisesti kosteikon kehitystä voidaan seurata useasta näkökulmasta. Jukajoen ja Linnunsuon ympäristön kehitys tarjoaisi mielenkiintoisen tutkimuskohteen kartta- ja paikkatietoanalyysille. Kosteikon kehittymistä voitaisiin seurata myös matkailumaantieteellisissä tutkimuksissa esimerkiksi lintuharrastajien näkökulmasta. Eliömaantieteessä voitaisiin tutkia kosteikon eliöstön kehitystä. Maisemamaantieteellisesti tutkimusta Linnunsuosta voidaan tehdä eri näkökulmasta tai esimerkiksi laajemmalla aineistolla. Tutkimusmahdollisuudet ovat siis moninaiset.

Jukajoen kunnostushanke on tärkeä päänavaus myös tulevaisuuden vesiensuojelun kannalta. Se opettaa meille, että suuretkin yhtiöt saadaan kantamaan ympäristövastuunsa, jos kylät ovat valmiita tekemään yhteistyötä ja ihmiset uhrauksia omien oikeuksiensa ja yhteisen hyvän puolesta. Myös tieteellinen tutkimus on tärkeä osa kunnostushankkeita, sillä tutkimusten avulla saadaan tärkeää tietoa esimerkiksi arvioitaessa kunnostushankkeiden onnistumista. Samalla eri osapuolten näkökulmat saadaan julkisuuteen ja paikallisten asukkaiden ääni kuuluviin.

Lähteet

Energiatallisuus (2013). Turve. <http://energia.fi/energia-ja-ymparisto/energialahteet/turve> (luettu 10.1.2014)

Geologian tutkimuskeskus (2013). Turve raaka-aineena. <http://www.gtk.fi/geologia/luonnonvarat/turve/> (luettu 23.12.2013)

Granö, J. G. (1930). *Puhdas maantiede*. WSOY, Porvoo.

Heikkinen, Hannu L. T. (2007). Narratiivinen tutkimus – todellisuus kertomuksena. Teoksessa Aaltola, Juhani & Raine Valli (toim.): *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. 142–158. PS-kustannus, Juva.

Heikura, Hannes (1997). *Loputon tuska*. Vuoden lehtikuva 1997. Suomen valokuvataiteen museo. <http://www.fmp.fi/fotokela/sivu.php?id=97> (luettu 29.4.2014)

Hirsjärvi, Sirkka & Helena Hurme (2009). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Gaudeamus Helsinki University Press, Helsinki.

Häkli, Jouni (1999). *Meta Hodos. Johdatus ihmismaantieteeseen*. Vastapaino, Tampere.

Itä-Suomen aluehallintovirasto (2012). Linnunsuon turvetuotantoalueen ympäristölupa ja toiminnanaloittamislupa.

Itä-Suomen ympäristölupavirasto (2003). Linnunsuon turvetuotantoalueen ympäristölupa.

Kaakinen, Eero & Pekka Salminen (2008). Soiden suojelu Suomessa. Teoksessa Korhonen, Riitta, Leila Korpela & Sakari Sarkkola (toim.): *Suomi – Suomaa. Soiden ja turpeen tutkimus sekä kestävä käyttö*. 112–121. Suoseura ry, Maahenki Oy.

Kaakinen, Eero, Aira Kokko, Kaisu Aapala, Satu Kalpio, Seppo Eurola, Tuomas Haapalehto, Raimo Heikkilä, Juha-Pekka Hotanen, Hanna Kondelin, Hannu Nousiainen, Rauno Ruuhijärvi, Pekka Salminen, Seppo Tuominen, Harri Vasander & Kimmo Virtanen (2008a). Suot. Julkaisussa Raunio, Anne, Anna Schulman & Tytti Kontula (toim.): *Suomen luontotyyppien uhanalaisuus – Osa 1. Tulokset ja arvioinnin perusteet*. 75–110. Suomen ympäristökeskus.

Kaakinen, Eero, Riitta Korhonen, Leila Korpela, Sakari Sarkola & Harri Vasander (2008b). Suomen soiden tulevaisuus. Teoksessa Korhonen, Riitta, Leila Korpela & Sakari Sarkkola (toim.): *Suomi – Suomaa. Soiden ja turpeen tutkimus sekä kestävä käyttö*. 286–288. Suoseura ry, Maahenki Oy.

Klemetti, Veijo (2008). Turvetuotantoa ja tutkimusta Kihniön Aitonevalla. Teoksessa Korhonen, Riitta, Leila Korpela & Sakari Sarkkola (toim.): *Suomi – Suomaa. Soiden ja turpeen tutkimus sekä kestävä käyttö*. 101–105. Suoseura ry, Maahenki Oy.

Knuutila, Seppo (1999). Suoviha ja muita tunneperäisiä luontoseikkoja. Teoksessa Hakala, Kirsi (toim.): *Suo on kaunis*. 68–76. Maahenki Oy, Helsinki.

Korhola, Atte & Kimmo Tolonen (1998). Suomen soiden kehityshistoria ja turpeen pitkäaikaiskertymät. Teoksessa Vasander, Harri (toim.): *Suomen suot*. 20–26. Suoseura ry, Helsinki.

Korhonen, Riitta, Leila Korpela & Sakari Sarkkola (2008). Esipuhe. Teoksessa Korhonen, Riitta, Leila Korpela & Sakari Sarkkola (toim.): *Suomi – Suomaa. Soiden ja turpeen tutkimus sekä kestävä käyttö*. 8–9. Suoseura ry, Maahenki Oy.

Laiho, Raija (2008). Suoekosysteemistä metsäekosysteemiksi. Teoksessa Korhonen, Riitta, Leila Korpela & Sakari Sarkkola (toim.): *Suomi – Suomaa. Soiden ja turpeen tutkimus sekä kestävä käyttö*. 152–157. Suoseura ry, Maahenki Oy.

Laine, Jukka & Harri Vasander (1998). Suo ekosysteeminä. Teoksessa Vasander, Harri (toim.): *Suomen suot*. 10–19. Suoseura ry, Helsinki.

Laine, Timo (2007). Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola, Juhani & Raine Valli (toim.): *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevail-*

le tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 28–45. PS-kustannus, Juva.

Lappalainen, Eino (1998). Suomen suo- ja turvevarat. Teoksessa Vasander, Harri (toim.): *Suomen suot.* 36–38. Suoseura ry, Helsinki.

Lappalainen, Eino (2008). Soiden varhaiskäyttöä ja uskomuksia. Teoksessa Korhonen, Riitta, Leila Korpela & Sakari Sarkkola (toim.): *Suomi – Suomaa. Soiden ja turpeen tutkimus sekä kestävä käyttö.* 86–92. Suoseura ry, Maahenki Oy.

Laurén, Kirsti (2006). *Suo – sisulla ja sydämellä. Suomalaisten suokokemukset ja –kertomukset kulttuurisen luontosuhteen ilmentäjinä.* Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 1093, Helsinki.

Lehtinen, Ari Aukusti (1999). Suo pelon maisemana – näkökulmia reunimmaiseen keskellämme. Teoksessa Hakala, Kirsi (toim.): *Suo on kaunis.* 77–86. Maahenki Oy, Helsinki.

Linna, Väinö (2007). *Täällä Pohjantähden alla.* 4. painos. WSOY, Helsinki

Linnunsuon hoito- ja käyttösuunnitelmakokous (2014). Suullinen tiedonanto. Joensuu 6.2.2014. Kokoukseen osallistujat: ELY-keskus, Vapo Oy, Selkien ja Alavin kyläyhdistys, Pohjois-Karjalan lintutieteellinen yhdistys.

Löytönen, Teija (2014a). Sosiaalisen konstruktionismin lähtökohdat. <http://www.xip.fi/tutkija/0402b.htm> (luettu 4.4.2014)

Löytönen, Teija (2014b). Narratiivinen tutkimusote. <http://www.xip.fi/tutkija/0402.htm> (luettu 29.4.2014)

Maa- ja metsätalousministeriö (2011). *Ehdotus soiden ja turvemaiden kestävä ja vastuullisen käytön ja suojelun kansalliseksi strategiaksi.* Maa- ja metsätalousministeriö, Helsinki.

Maa- ja metsätalousministeriö (2013) Soiden ja turvemaiden kansallinen strategia. http://www.mmm.fi/fi/index/etusivu/luonnonvarat_luonnon_monimuotoisuus_ymparisto/suojatuvemaa.html (luettu 22.12.2013)

Martikainen, Ahti. (2014) Vapo Oy:n Blogi – Ympäristöakatemiassa opittua. http://www.vapo.fi/blogi/posts/17/ymparistoakatemiassa_opittua (luettu 19.2.2014)

Metsäntutkimuslaitos (2013). *Metsätilastollinen vuosikirja 2013*. Metsäntutkimuslaitos, Sastamala.

Murtomäki, Eero (1988). *Soilla*. O&G Kustannus, Vaasa.

Mustonen, Tero (2013a). Esipuhe. Teoksessa Mustonen, Kaisu & Tero Mustonen (toim.): *Jukajärven ja -joen hoitosuunnitelma – Selkien perinteestä ja luonnosta* 5, 8. Lumimuutos osuuskunta, Vaasa.

Mustonen, Tero (2013b). Oral histories as a baseline of landscape restoration – Co-management and watershed knowledge in Jukajoki River. Julkaisussa *Fennia* vol. 191: 2. 76–91.

Mustonen, Tero (2014). Power Discourses of Fish Death: Case of Linnunsuo Peat Production. Julkaisussa *AMBIO* vol. 43: 2. 234–243. Springer.

Mustonen, Tero & Pauliina Feodoroff (2013). *Ponoi and Näätämö River Collaborative Management Plan*. Snowchange Cooperative, Vaasa.

Mustonen, Tero & Heikki Roivas (2014). Muistutus ja vaatimukset koskien VAPO Oy:n selvitystä Linnunsuon turvetuotantoalueen aiheuttamista liettymistä Jukajoessa ja sen suualueella. Osoitettu Pohjois-Karjalan aluehallintovirastolle. Kirjauspäivä 20.4.2014.

Myllys, Merja (1998). Soiden viljely. Teoksessa Vasander, Harri (toim.): *Suomen suot*. 64–71. Suoseura ry, Helsinki.

Myllys, Merja (2008). Soiden maatalouskäyttö tänään. Teoksessa Korhonen, Riitta, Leila Korpela & Sakari Sarkkola (toim.): *Suomi – Suomaa. Soiden ja turpeen tutkimus sekä kestävä käyttö*. 138–143. Suoseura ry, Maahenki Oy.

Myllys, Merja & Sylvi Soini (2008). Suot maanviljelyssä. Teoksessa Korhonen, Riitta, Leila Korpela & Sakari Sarkkola (toim.): *Suomi – Suomaa. Soiden ja turpeen tutkimus sekä kestävä käyttö*. 93–95. Suoseura ry, Maahenki Oy.

Nykänen, Jukka (2004). Vaarojen maankamaraan piirteitä. Teoksessa Hirvonen, Tauno, Iiris Kankaanpää, Pirkko Siltala, Osmo Turunen & Reetta Turunen (toim.): *Selkie – kulttuurikylä*. 12–21. Selkien kyläyhdistys ry, Jyväskylä.

Pitkänen, Kati (2011). *Mökkimaisema muutoksessa. Kulttuurimaantieteellinen näkökulma mökkeilyyn*. Itä-Suomen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta, julkaisuja No 31.

Päivänen, Juhani (2008). Soiden metsätaloudellinen käyttöönotto. Teoksessa Korhonen, Riitta, Leila Korpela & Sakari Sarkkola (toim.): *Suomi – Suomaa. Soiden ja turpeen tutkimus sekä kestävä käyttö*. 96–100. Suoseura ry, Maahenki Oy.

Päivänen, Juhani & Eero Paavilainen (1998). Soiden metsätaloudellinen hyväksikäyttö. Teoksessa Vasander, Harri (toim.): *Suomen suot*. 72–83. Suoseura ry, Helsinki.

Päivänen, Juhani & Sakari Sarkkola (2008). Suometsien hoito ja kasvatus. Teoksessa Korhonen, Riitta, Leila Korpela & Sakari Sarkkola (toim.): *Suomi – Suomaa. Soiden ja turpeen tutkimus sekä kestävä käyttö*. 163–173. Suoseura ry, Maahenki Oy.

Raivo, Petri J. (1996). *Maiseman kulttuurinen transformaatio. Ortodoksinen kirkko suomalaisessa kulttuurimaisemassa*. Oulun yliopisto. Nordia Geographical Publications 25:1.

Raivo, Petri J. (1999). Maisema: näkymä, alue ja tapa nähdä. Julkaisussa Karjalainen, Pauli Tapani & Petri J. Raivo: *Maantieteen maisemia. Johdatusta kulttuurimaantieteelliseen maisematutkimukseen*. 1–5. Oulun yliopisto, maantieteen laitos, opetusmoniste no. 27

Raivo, Petri J. (2002). The Finnish landscape and its meanings. Julkaisussa *Fennia* 180: 1–2, 89–98. Helsinki.

Rouhiainen, Leena (2014). Deskriptiivinen ja hermeneuttinen fenomenologinen tutkimus. <http://www.xip.fi/tutkija/0401d.htm> (luettu 26.4.2014)

Rytteri, Teijo (2002). *Metsäteollisuusyrityksen luonto. Tutkimus Enso-Gutzeitin ympäristö- ja yhteiskuntavastuun muotoutumisesta*. Joensuun yliopisto, maantieteen laitos, julkaisuja No 10.

Salo, Kauko (2008). Suomarjat terveyden lähteenä. Teoksessa Korhonen, Riitta, Leila Korpela & Sakari Sarkkola (toim.): *Suomi – Suomaa. Soiden ja turpeen tutkimus sekä kestävä käyttö*. 124–131. Suoseura ry, Maahenki Oy.

Savolainen, Varpu & Jaakko Sipola (2008). Energiaa turpeesta. Teoksessa Korhonen, Riitta, Leila Korpela & Sakari Sarkkola (toim.): *Suomi – Suomaa. Soiden ja turpeen tutkimus sekä kestävä käyttö*. 124–131. Suoseura ry, Maahenki Oy.

Seppä, Heikki (1998). Suomen soiden pinnanmuodot. Teoksessa Vasander, Harri (toim.): *Suomen suot*. 27–33. Suoseura ry, Helsinki.

Setten, Gunhild (2006). Fusion or exclusion? Reflections on conceptual practices of landscape and place in human geography. *Norsk Geografisk Tidsskrift – Norwegian Journal of Geography* Vol. 60, 32–45. Oslo

Sulkava, Risto & Juho Kytömäki (2011). Surkea suostrategia. Mielipidekirjoitus. <http://www.sll.fi/pirkanmaa/kannanotot/mielipidekirjoitukset/surkea-suostrategia> (luettu 27.4.2014)

Suomen turvetuottajat ry (2014). Jäsentiedote 2011. <http://www.suomenturvetuottajat.fi/tiedostot/Stt%20ry%20J%C3%A4sentiedote%202011.pdf> (luettu 13.2.2014)

Tanskanen, Minna (2000). *Näkyvän takana. Tutkimus metsäojitetun suomalaisen kulttuurisuudesta*. Joensuun yliopisto, maantieteen laitos, julkaisuja No 8.

Tossavainen, Tarmo (2013). Kontiolahden ja Joensuun alueilla sijaitsevan Jukajärven ja sen lasku-uoman, Jukajoen, nykyinen tila – Yhteenveto vuonna 2012 tehdyistä tutkimuksista ja selvityksistä. Teoksessa Mustonen, Kaisu & Tero Mustonen (toim.): *Jukajärven ja -joen hoitosuunnitelma – Selkien perinteestä ja luonnosta 5*, 47–55. Lumimuutos osuuskunta, Vaasa.

Tuomi, Jouni & Anneli Sarajärvi (2012). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Vantaa.

Turpeinen, Matti (2013). Suullinen tiedonanto. Kontiolahti 1.10.2013.

Vasander, Harri (2006). Ojasta allikkoon – Soiden ojitus Suomessa. Teoksessa Valste, Juha (toim.) *Suomen luontotieto. 3, (Man – Rih)*. 154–155. WSOY, Porvoo.

Vesajoki, Heikki (2013). Jukajoen vesistön synty ja myöhemmät muutokset. Teoksessa Mustonen, Kaisu & Tero Mustonen (toim.): *Jukajärven ja -joen hoitosuunnitelma – Selkien perinteestä ja luonnosta 5*, 11–14. Lumimuutos osuuskunta, Vaasa.

Virtanen, Kimmo (2008). Soiden synty ja kehitys. Teoksessa Korhonen, Riitta, Leila Korpela & Sakari Sarkkola (toim.): *Suomi – Suomaa. Soiden ja turpeen tutkimus sekä kestävä käyttö*. 12–20. Suoseura ry, Maahenki Oy.

Ympäristöministeriö (2014). Soidensuojelun täydennysohjelma. http://www.ym.fi/fi-FI/Luonto/Luonnon_monimuotoisuus/Luonnonsuojeluohjelmat/Soidensuojelun_taydennysohjelma (luettu 27.4.2014)

Liitteet

Liite 1: Haastattelurunko paikallisille asukkaille

HAASTATTELU

Päivämäärä ja klo:

Haastateltava:

Saako lainata nimellä:

TEEMAT:

Historia

- Henkilöhistoria
 - Henkilöhistoria (kuka? minkä ikäinen?)
 - Kuinka pitkään olet asunut paikkakunnalla?
 - Ammatti, harrastukset
- Miten määrittelisit suomalaisen?
- Mitä suomaisema sinulle merkitsee?
- Linnunsuon historia
 - Minkälainen merkitys suolla on haastateltavalle. Kuinka usein liikut linnunsuolla (miksi)?
 - Ovatko tavat joilla käytät suota muuttuneet aikojen saatossa?
 - Muistatko millainen linnunsuo oli ennen turvetuotantoa?
 - Luonto, maisema, eläimet
- Mistä linnunsuon nimi on peräisin?

Maiseman ja ympäristön muutos

- Onko turvetuotanto osa suomaisemaa?
- Onko turvetuotanto pilannut suomalaisen?
- Mitä mieltä olet turvetuotannosta Linnunsuolla?
 - Miten se on vaikuttanut paikallisten elämään, maisemaan ja ympäristöön?
- Onko turveyhtiö (vapo) ottanut paikalliset asukkaat huomioon toiminnassaan?
- Onko yhtiö kantanut vastuun ongelmista?

Kosteikko ja Jukajoen suojeluhanke

- Mitä mieltä suojeluhankkeesta / kosteikosta?
- Minkälaisena olet kokenut maiseman muutoksen?
- Onko kosteikko mielestäsi tärkeä? Mikä kosteikon merkitys Jukajoen kannalta?
- Onko suunta oikea? Suojeluhanke
- Onko tärkeää että linnunsuo palautuisi vähitellen takaisin lähemmäs luonnontilaa?

Tulevaisuus

- Miten luulet Linnunsuolle käyvän tulevaisuudessa?
- Toiveet ja pelot
- Minkälaisena näkisit suon mieluiten? Turvealueena, kosteikkona, marjamaana, metsätysmaana, virkistysalueena, luonnontilaisena

Muuta

- Tarinoita, kommentteja (linnunsuo, Jukajoki, turvetuotanto yms.)

Liite 2: Haastattelurunko Vapon edustajalle

Haastattelurunko VAPO

Päivämäärä:

Haastateltava:

- Kuka?
- Mikä tehtävä VAPOnsa?

Historia

- Miksi turvetuotanto aloitettiin Linnunsuolla?
- Miten paikalliset suhtautuivat turvetuotannon aloittamiseen?
 - Miten VAPO otti paikalliset huomioon
 - Haitat ja hyödyt paikallisille

Nykyhetki

- Miten päädyttiin tekemään kosteikko linnunsuolle lohkolle 2?
 - Liittyykö uuteen ympäristötavoitteeseen
- Toimiiko kosteikko?
- Seurataanko vesistönlaatua säännöllisesti?
- Mitä muilla lohkoilla tapahtuu tällä hetkellä ja tulevaisuudessa?
- Jos kalakuolemia ei olisi havaittu eikä kunnostushanketta aloitettu, niin jatkuisiko turvetuotanto edelleen?
- Miten VAPO suhtautuu Jukajoen suojeluhankkeeseen?

Tulevaisuus

- VAPOn näkökulma tulevaisuuteen?
- Mikä on Linnunsuon tulevaisuus?
- Mikä on yleisesti turvetuotannon tulevaisuus?

Muuta

- Onko turvetuotanto kestävää soiden käyttöä?
- Minkälaisena itse näkisit suon mieluiten: Turvesuona, kosteikkona, marjapaikkana/metsästysmaana, virkistysalueena, luonnontilaisena?